

3519

ՎԼ. ՍԱՐԱԲՅԱՆՈՎ

ԿՐՈՆԸ
ԺՈՂՈՎՐԴԻ
ՈՊԻՈՒՄՆ Ե

215
Օ-25

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՑԵՐԵՎԱՆ 1937

23 SEP 2009

ՎԼ. ՍԱՐԱԲՅԱՆՈՎ

215

U-25 u.s.

ԿՐՈՆԸ—
ԺՈՂՈՎԱՐԴԻ ՈՊԻՈՒՄՆ Ե

ԳԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1987

564
38

Թարգմ. Ռ. Դրամբյան

Պատ. խմբագիր՝ Գ. Սեդրակյան

Տեխ. խմբագիր՝ Ի. Վարդանյան

Սրբագրիչ՝ Խ. Այվազյան

Կոնտրոլ սրբագրիչ՝ Վ. Ավագյան

Գլավլիտի լիազոր Խ—9311

Հրատ. № 4366, պատկեր № 941, արժեք 15.000

Հանձնվել է արտադրության 1937 թ. նոյեմբերի 29-ին

Մատրագրված է տպագրության 1937 թ. դեկտեմբերի 3-ին

Պետերատի 2-րդ տպարան, Յերևան, Նալբանդյան, 11

Կրոնի պաշտպանները սովորաբար հավատացնում են, թե առածուն հավատալը մարդու բնածին հատկությունն է:

Դժվար չէ այդ հայացքը հերքելը:

Մարդկային մտքի պատմությունը ցույց է տալիս, Վոր թե ստրկատիրական, թե ֆեոդալական, թե կապիտալիստական հասարակությունների մեջ անաստվածները միշտ ել քիչ չեն յեղել:

Ամբողջ կ'ւտուրական աշխարհին հայտնի յեն հին դարերի այնպիսի ականավոր աթիստների (անաստվածների) անուններ, ինչպիսին են հույն Դեմոկրիտը և Եպիկուրը կամ հռոմայեցի Լուկրեցի Կարը: Բայց չե՛ վոր նրանք միայնակ չեյին:

XVIII դարում Ֆրանսիայում, յերբ բուրժուազիական կուլում եր ֆեոդալական կարգերի դեմ, նրա լավագույն ներկայացուցիչներն աթիզմ եյին քարոզում: Դիդրոյի, Գոլբախի և այն ժամանակի ուրիշ անաստվածների գրվածքները մեր որերում հետաքրքրությամբ կարդացվում են և մեծ ոգուտ տալիս:

Պրոլետարիատը ներգրավվելով հեղափոխական պայքարի մեջ, դառնում և աթիզմի ավելի ու ավելի հետևողական մարտիկ: Նրա առաջնորդները՝ Մարքսը, Ենգելսը, Լենինը, Ստալինը մարանչող անաստվածներ են: Կոմունիստական կուսակցությունների անդամները — աթիստներ են:

ԽՍՀՄ-ում անաստվածների թիվը շատ արագ և աճում: Միլիոնավոր աշխատավորներ կրոնից ընդմիշտ խղել են իրենց կապերը:

Այս փաստերը հերքում են այն հայացքը, Վոր իբր թե մարդն առանց ստածուն հավատալու չի կարող ապրել:

Մեր մեծ ուսուցիչներ Մարքսն ու Լենինը սովորեցնում են, Վոր կրոնի առաջադման հիմնական պատճառը ճնշումն և և մարդկանց անզորությունն այդ ճնշման հանդեպ:

Կապիտալիստական հասարակության մեջ ճնշված վիճակումն են գտնվում գործարանների ու ֆաբրիկաների, յերկաթուղիների

և նախագահութիւններ, կալվածատիրական և կուլակային տնտեսութիւններ, առևտրական ձեռնարկութիւնների բանվորները—մի խոսքով, բոլոր նրանք, վորոնց բանվորական ուժը կապիտալիստները գնում են, վորպեսզի, վորքան կարելի յե, մեծ շահութիւն քամեն նրանցից իրենց ոգտին:

Կապիտալիստական հասարակութեան ճնշումն ոգտում են կապիտալիստական գյուղի թե չքավորները և թե միջակները, վորոնք միշտ գտնվում են տնտեսական քայքայման սպառնալիքի տակ, ինչպես նաև տնայնագործ-արհեստավորները: Հարցութեւն վոր միջինն աշխատավորներ իրենց վրա կրելով հայրենի շահագործողների ճնշումը, միաժամանակ հառաչում են նաև ստարկերկրյա կապիտալիստների անտանելի ճնշման տակ, ինչպես, որին նաև, Հնդկաստանում, Կորեայում, Չինաստանում, ինչպես որին նաև՝ նախահեղափոխական Ռուսաստանում հառաչում էին Ֆինները, լեհերը, ուկրայնացիները, ուղրեկները, տաճիկները, վրացիները և ուրիշ շատ տասնյակ ժողովուրդների աշխատավորները:

Ֆեոդալական հասարակութեան մեջ ճնշված էին ճորտ գյուղացիները, վորոնք կալվածատիրոջ համար կատարում էին կոռն ու բեգյաուր և վճարում էին նրան բնատուրք: Այն ժամանակներում չարքաշ կյանքով էին ապրում նաև յենթավարպեաներն ու աշակերտները, վորոնք աշխատում էին իրենց տերերի արհեստավորական արհեստանոցներում:

Ստրկատիրական յերկրներում ճնշված էին ստրուկները, վորոնք պատկանում էին ստրկատերերին, աշխատում էին նրանց համար և զրկված էին մարդկային ամեն տեսակ իրավունքներից: Դժվար էր կյանքը նաև քայքայված կամ քայքայվող ազատ գյուղացիների ու արհեստավորների համար:

Իսկ առաջ, յերբ դեռևս շահագործում չկար, վորովհետև դեռ պատակարար չկային, մարդիկ հեծեծում էին բնութեան տաքերքի ճնշման տակ, քանի վոր բնութեանը նրանց համար դժան խորթ մայր էր:

Գտնվելով տարերքի ճնշման տակ, մարդիկ ստեղծեցին իրենց համար ֆանտաստիկ պատկերացում այն ուժերի մասին, վորոնցից իբր թե կախված է կյանքի մեջ հաջողութեան և անհաջողութեան ունենալը:

Լենինը կրօնի և նրա արմատական պատճառների մասին այսպես է գրում.

«Կրօնը հոգևոր ճնշման տեսակներից մեկն է, վորն ամեն տեղ և ամենուրեք ընկած է ժողովրդական մասսաների վրա, վորոնք ճշմարտ են հավիտենապես ուրիշների համար աշխատելուց, կարիքից և մենակութեանից: Շահագործվող զսպակառներին անդորութեանը շահագործողների հետ ունեցած կովում, նույնպես անխուսափելիորեն առաջ է բերում հավատ դեպի ավելի լավ հանգերձյալ կյանքը, ինչպես վոր վայրենու անդորութեանը բնութեան հետ ունեցած կովում, առաջացնում է հավատ դեպի աստվածները, սատամանները, հրաշքները և այլն:

Նա, ով իր ամբողջ կյանքում աշխատում է և կարիքի մեջ է, կրօնը նրան սովորեցնում է հեղուկութեան և համբուրութեան յերկրային կյանքում, միևիթարելով յերկնային պարգևի հույսով: Իսկ նրանց, ովքեր ուրիշի աշխատանքով են ապրում, կրօնը սովորեցնում է յերկրային կյանքում բարեգործութեան անել՝ առաջարկելով նրանց շատ արժան արգարացում իրենց ամբողջ շահագործական գոյութեան համար և ձեռնառու գնելով ծախում է նրանց յերկնային բարեկեցութեան տոմսեր:

Կրօնը ժողովրդի ուղիղմն է (հաշիշը): Կրօնը հոգևոր ոգում մի տեսակն է, վորի մեջ կապիտալի ստրուկները խեղդում են իրենց մարդկային կերպարանքը, խեղդում են մարդուն փոքր ի շատե արժանի կյանք ունենալու իրենց պահանջները»*):

Լենինի այս առաջարկ խոսքերը կարո՞ւ չեն բացատրութեան, քանի վոր նրանք այնքան պարզ ու հասկանալի չեն:

Մարքսը գրում է.

«Կրօնական աղքատամտութեանը միաժամանակ հանդիսանում է չքավորութեան իրականութեան արտահայտութեանը և բողոք իրական չքավորութեան դեմ. կրօնը—գաճաղված արարածի հառաչանքն է, անսիրտ աշխարհի հողին է, անհոգի ձախող ժամանակի վոլին է: Նա ժողովրդի ուղիղմն է**):»

*) Լենին—Մոցիսիլիզմն ու կրօնը, հատ. VIII, էջ 419 (առա՝ հրատ):

**) Գ. Մարքս—Հեգելյան իրավունքի փիլիսոփայութեան ըննադատութեան մասին: Ֆերկեր, հատ. I, էջ 299.

Կրօնը—դա ճնշված արարածի հառաչանքն է: Յեւ իսկապէս, միթե հավատացյալ մարդու կրօնականութիւնը չի ուժեղանում, չե բազմապատկւում, չի հասնում այնքան ավելի մեծակտիվութեան, վորքան ավելի ծանր են դատաւորվել նրա կյանքի պայմանները:

Վերցնենք այժմյան վորեւէ կապիտալիստական յերկրի կամ նախահեղափոխական Ռուսաստանի գյուղի սովորական միջակ ընտանիքը: Ինչպես կանոն, այդ ընտանիքի անդամները հավատացյալներ են. չի վոր նրանք շարունակ իրենց վրա դրում են կապիտալիստական հասարակութեան ճնշումը: Բայց յերբ այդ ընտանիքում հանգամանքները բարեհաջող կերպով են դասավորվում, որինակ, բերքը լավ է լինում, գները՝ բավարար, ապագայի հեռանկարները վառ չեն, ամբողջ ընտանիքն առողջ է, այդ դեպքում վոչ մի առանձին կրօնական աշխուժութիւն այդ ընտանիքում չի յերևում: Մարդիկ կատարում են յեկեղեցական բոլոր արարողութիւնները, ինչպես վոր ընդունված է, ազոթում են առավոտյան և քնելուց առաջ, ինչպես սովորել են այդ աներամեն որ, բայց այդ ազոթքն «ակտիվ» չե, արտառուչ չե: Ընդհակառակը, յեթե ընտանիքին վորեւէ դժբախտութիւն է հորվածել, որինակ, հիվանդութիւն, անբերրիութիւն, անասունների անկում և այլն—կրօնասիրութիւնը բարձրանում է և սաստկանում:

Հավատացյալ մայրը կամ տատն իր սրբապատկերի առաջ կերակնամուտին և մի քանի ուրիշ, վորեւէ բանով նշանավոր, որերին կանթեղ է վառում, իսկ յեթե յերեխան—տղան կամ թուռը հիվանդանում են վտանգավոր հիվանդութեամբ—այդ դեպքում կանթեղն սկսում է ամեն օր վառել: Բայց հենց վոր յերեխան սկսում է դեպի լավը գնալ, իսկույն կանթեղի մասին մոռանում են, այն վառելով միմիայն սովորական որերին:

Մանր հիվանդութեամբ տառապող հավատացյալները հոնդիտանում են յեկեղեցիների և, այսպես կոչված, «հրաշագործ» սրբապատկերների ամենորոյա և մշտական հաճախողները, ընդվորում նրանք, ինչպես ասվում է, ազոթում են ամբողջ հոգով. բայց յեթե նրանք կարողանում են առողջանալ, նրանք արագորեն վերականգնում են յեկեղեցի հաճախելու հին նորմաները. յերկար ժամանակով մոռանալով Մերգի Բողանեմակու սրբապատ-

կերով մատուռի գոյութեան մասին, քաղաքացիական վաւարացի, Իգլիսկու մայր աստվածածնի և սրանց նման Վերապործ սրբապատկերների մասին:

Համաճարակների ժամանակ, յերբ ծաղիկը կամ խոլերան տասնյակ ու հարյուրավոր հազար մարդիկ էր հնձում, իհարկե, զլիաւորապես աշխատավորների միջից, կրօնական մօլեռանդութիւնն ընդգրկում էր ամբողջ քաղաքներ ու գյուղեր, և յեկեղեցիներն աղոթողներից արագում էին: Յերկարատե յերաշտի կամ մօլեխի հարձակման ժամանակ վոչ թե անհատներ, այլ գյուղացեական մասսաներ տանում էին յեկեղեցի քահանաներին առլու իրենց հինգ կողակնոցները և աղերաներ եյի առաքում առավածներին անձրե ուղարկելու և վառատուրից աղատելու համար:

Պատմութիւնը մեզ ցույց է տալիս, վոր բոլոր ժամանակներում, յերբ ժողովրդական մասսաների դրութիւնն առանձնապէս ծանր էր լինում, յերբ աղբիւն ուժից վեր էր դառնում, իսկ պայքարը ճնշման և շահագործման դեմ թվում էր անհույս, կրօնասիրութիւնն արագ կերպով ուժեղանում էր: Մարդիկ փրկութեանը վորոնում էին կրօնի մեջ: Իրենց հին աստվածներից ողնութիւն չստանալով, նրանք դիմում էին ուրիշ աստվածներին, ստեղծում էին նորերը: Այդպես առաջ յեկավ նաեւ քրիստոնեայութիւնը՝ ստրուկների և ստրկութեանց արձակվածների, իրավադուրկների և աղքատների, Հոմի կողմից ստրկացված կամ ցած ու ցրվ արված ժողովուրդների կրօնը: Այդ մասսաների անուժութիւնը հստակեցնում տերապետութեան ճնշման դեմ պայքարելու գործում, ստեղծեց ընդհանուր հուսահատութեան տրամադրութեան, վորից մարդիկ սկսեցին փրկութեան և միաբնութիւն վորոնել նոր կրօնի մեջ, վորը զբախտային յերանութիւն էր խոստանում ի վարձատրութեան յերկրի վրա կրած տանջանքների: Մի անգամ չե, վոր այդպես և յեղել Խորհուրդների Համամիութենական II համագումարում արտասանած իր ճառի մեջ ընկեր Ստալինն ասաց. «Տասնյակ ու հարյուրավոր անդամներ դարերի ընթացքում աշխատավորները փորձել են վայր նետել իրենց ուսերից ճշողներին և դառնալ իրենց վրեժակի տերերը: Բայց ամեն անգամ, ջարդված ու խայտառակված, ստիպված են յեղել նրանք հետ նահանջի՝ թաղանթով իրենց հոգում մեջ վերափոխանք և ստորացում, վոր և հուսահատութիւն

և իրենց հայացքներն ուղղելով անծանոթ յերկնքին՝ հույս են ունեցել այնտեղ փրկություն գտնել^{*)}։

Ճնշումն ու զրա հանդեպ յեղած անդորությունը ծնեցին կրոնը, հենց ճնշումն էլ կապիտալիստական յերկրներում սնունդ և տալիս զրան ու պահպանում։

Կրոնը—ճնշված արարածների հառաչանքն է։ Բայց բանվորը, վորն ինքը կանգնել է շահագործողների դեմ հեղափոխական պայքար մղելու ճանապարհին և իր ընկերներին ներգրավել է մասսայական պրոլետարական կազմակերպության մեջ, վորն ինքը կոմունիստական կուսակցության անդամ է կամ այդ կուսակցության համակերպող—արգյոք նա նման է ճնշված արարածի, արգյոք աշխատավորների միջից վորևե մեկի լեզուն կպտտվի նրան այդ բառով անվանելու։ Վե՛հ, մենք այդ բանվորին այդպես չենք անվանի, թեկուզ և նրան շահագործեն, թեկուզ և նա աղբի ճնշման տակ։

Իսկ անավանդ այն ճնշվածը, վորն իր քաղաքական հետաձուցություն հետևանքով խոնարհություն մը իր պարանոցը դնում է շահագործող լծի տակ, վորը հաշտվում է իր ստրկական վիճակի հետ, չի կալում իրեն ճնշողներին դեմ իր և իր գաստիարդի ազատություն համար—նա խսկապես վոր վորորմեկի արարած է։

Նա չի տեսնում իր գաստիարդի ուժերը, չի վստահում իր սեփական ուժերին, ծանր հառաչանքով, աղոթքով հպատակվում է կյանքի զժվարություններին։ Աշխարհը նրա համար անդուժ է, անողոր, ժամանակը նրա համար ձախողակ է, այսինքն՝ ծանր, զժվարին, նույնիսկ ատնշալից ժամանակ է։

Կրոնը—հառաչանք է, կրոնը՝ աղաչանք է, ուղղված մարդկային յերեակայությամբ ստեղծված առօրյա ծնունդներին, կրոնը—պաշտոնը է ոգնություն, վոգորմություն, կարեկցություն մասին։

Ամեն մի մարդու, վորը ներկա յե յեղել յեկեղեցում, այսպես կոչված, ժամասացություն, հայտնի յե, վոր ամբողջ ժամերգու-

^{*)} Ճառ՝ արտասանած **ԽՄԷ**-ի Խորհուրդների Համամիութնական **II** Համագումարում, 1924 թ. 26-ն հունվարի, Մոսկվայում։ Ժողովածու «Լենինի մասին, կոմունիստ մասին», հրատ. «Յերիտասարդ զվարդիայի», 1924 թ. հիջ 8 (ռուս. հրատ.)։

թյունն անընդհատ աղաչանք է՝ ուղղված աստծուն և զանազան «սրբերի»։

Ուղղափառ պատարագում կենտրոնական դեմքը, դա—սարկավազն է, վորը չի հոգնում համառորեն գոչելուց. «Այս մասին, այս մասին, այս մասին... տեր, ինչդրում ենք»,— և նորից «Այս մեկի մասին և այն մյուսի մասին և ելի այս մեկի մասին... տեր, խնդրում ենք»։

Աջակողմյան կամ ձախակողմյան յերգեցիկ խումբն իսկույն սարկավազի աղաչանքը պաշտպանում է հետևյալ խոսքերով։

«Տեր, տուր»։

Ձկա այնպիսի ժամերգություն, վորի մեջ վորեք բանի մասին խնդրանք չլինի։

Աղոթում են անձրև ուղարկելու մասին, խոլերայից կամ մորեխից ազատվելու համար, մեռածի հոգին փրկելու համար, բարձր բերքի համար, շատ ձուկ վորսալու համար և ելի շատ և շատ բաների համար։

Ինչոր աստվածներն ու սրբերը վորեք մասնագիտություն ունեն և աղոթողը հաջող կերպով ձուկ վորսալու համար չի պաղատի Պանտելեյմոն բուժարարին, իսկ հիվանդությունից ազատվելու համար՝ Նիկոլ Միրլիկիյսկուն, վորը մասնագետ է ձկան և ծովային գործերում։

«Սուրբ» Վլասին ուղղափառների մոտ համարվում է անասունների սուրբ և սրբապատկերների վրա նրան նկարում են կովերով, ձիերով, վոչխարներով, խոզերով շրջապատված։ Անասունների հիվանդության դեպքում մաղթանքն ուղղվում էր հենց Վլասին։ Վլասին—անասունների ընդհանուր սուրբն է, բայց բացի նրանից, կան ավելի մասնագիտացած անասնային սրբեր, որինսկ ձիերի պաշտպանները—Փլորն ու Լավրը։

«Փլորի ու Լավրի գութը շարժիր,—ձիերիդ համար բարիքի սպասիր»—այսպիսի առած է շրջում ուղղափառ գյուղացիների մեջ։ «Փլորն ու Լավրը—յին բանող ձիու բարերարը», «Փլորի ու Լավրի վրա ձիերիդ գոռ մի տուր, թե չե անկում կլինի»։ Անասունների սուրբ և համարվում նաև Գեվորգը։ «Մարիամը—աստծու մայրը» քրիստոնյաների, և ամենից առաջ ուղղափառների կողմից, դիտվում է վերպես դաշտերի, այգիների և բանջարանոց-

Այս բանը շատ հասարակ ձևով է բացատրվում. հայր-աստ-վածը վոչ մի մասնագիտություն չունի, ինչի մասին պիտի նրան խնդրել նա մի անգամից ստեղծեց աշխարհը և այլևս վոչ մի բանով զբաղված չէ:

Պարտականությունների բաժանումն աստվածների միջև նշված է վոչ միայն ուղղափառություն, այլև բազմաթիվ ուրիշ կրոնների մեջ: Որինակ, հին հունական կրոնում հայտնի յեն ալափսի «մասնագետ» աստվածներ. Արեմիդը—վոքսի աստվածուհին է, Դեմիտրը — յերկրագործության աստվածուհին է, Նրա աղջիկ Կորան—գարնանային յերկրագործական աշխատանքների աստվածուհին է, Հերան—պողպաեղծության աստվածուհին է, Պանը—խաղնարածության աստվածն է, Դիոնիսը—ծառազարդության և խաղողագործության աստվածն է, Պոսեյդոնը—ծովային աստվածն է, Դեֆեստը—գարբնության աստվածն է և այլն:

Բոլոր այս մասնագետ աստվածները վորևե բանով մշտապես հատկանշված չեն. նրանց մասնագիտությունները փոփոխվում եյին, բազմապատկվում կամ կրճատվում եյին, և այս բանում զարմանալի վոչինչ չկա: Չե վոր հենց ինքը հասարակական կյանքը շահագործող հասարակության մեջ փոփոխվում եր, առաջ եյին գալիս ճնշման այլ ձևեր, մի տեսակի զժվարությունների փոխարեն առաջ եյին գալիս մյուսները և այլն:

Որինակ, Հունաստանում վորոշ ժամանակ Հերմեսը համարվում եր անասունների աստվածը: Բայց յերբ յերկրում առևտուրը զարգացավ, իսկ ամենից առաջ սկսեցին անասնապահական մթերքներով առևտուր անել, անասունների աստված Հերմեսը զարձավ առևտրի աստված:

Ռուսների մեջ Նիկոլայ հրաշագործը ծովերի և ձկնորսների աուրբն եր: Բայց այն ռայոններում, ուր սկզբում ձկնորսությունը գոյություն ուներ վորպես տնտեսության գերազանցիկ ձև, զարգացավ յերկրագործությունը, և սովորական սուրբ Նիկոլան կարծես թե ոժտվում է նոր հատկություններով. նա է՝ ձիերի աուրբն է, և՛ հմուտ է յերկրագործություն:

Բնությունական յերգերում կա. «Սուրբ Միկոլա աղոսներով էս քայլում, աղոսներով քայլում, կյանք ստեղծում...»

Սուրբ Միկոլա—հին մարդա, սխեռ ցանում, դաշտով քայ-

լում, կյանքով նայում, ուր թաց է, չորացնում ես, ուր չոր է— թացացնում ես:

Բայց այս կամ այն աստծու և սրբի մասին յեղած պատկերացումներն ինչպես ել վոր փոխփոխվին, մի բան մնում է անփոփոխ. նրան աղոթում են, նրան պաշտում են միայն այն դեպքում, յերբ նա ունի մասնագիտություն, վորը մեծ կամ փոքր չափով տվյալ յերկրի, տվյալ ռայոնի մարդկանց համար եյական նշանակություն ունի:

Սա բոլորում է հենց կրոնի՝ վորպես ճնշված արարածի հեծեծանքի, վորպես անգութ աշխարհի հոգու, վորպես չար ժամանակների վոգու եյությունից: Այդ բոլորում է նրանից, վոր պաղատանքն ինքնին աստծու հետ ունեցած կապն է, խնդրանքն է կամ շնորհակալությունը բավարարված պաղատանքի համար:

Բայց աստծուն ուղղված կրոնական պաղատանքը, խնդրանքը խիստ տարբերվում է այն խնդրանքից, վորով մարդը կարող է դիմել իր մոտիկներին, իր դասակարգային ընկերներին, հասարակական միասնական պալքարի իր զինակիցներին և այլն:

Աստվածներին ուղղված աղոթքում, հիմնական իր սեփական վոնջություն խոստովանությունն է. աղոթողն իրեն վորքան ավելի ստորացնի, նրա աղոթքն այնքան ավելի արդյունավետ կլինի, —այսպես է սովորեցնում կրոնը: Աղոթողը չի խնդրում, այլ ստորացած պաղատում է, հեղուկյամբ և յերկրային հպատակությամբ, վախով և սարսափով: Նա սողում է փոշու մեջ, ուղղակի քծնում է աստծու առաջ հուսալով, վոր նա «կը նայի» իր ստրուկին: Յեղ վոգորմելի ստրուկ է դառնում աղոթողը:

Կարիք կա խոսելու այն մասին, վոր պաղատանքը, վորով հավատացյալները դիմում են աստվածներին ու սրբերին, յերբեք չի բավարարվել, վորովհետև դա չի ել կարող բավարարվել, քանի վոր յերբեք և վոչ մի աստված գոյություն չի ունեցել:

Աղոթքը—ապարդյուն և փաստակար ինքնամխիթարությունն է: Վնասակար է, վորովհետև նա մարդուն դարձնում է անկամք ստրուկ, մարդուն ստորացնում է հենց իր իսկ աչքում, զրկում է նրան յերկրի վրա լավագույն բաժին ստանալու համար արժանավայել պալքարելու և իրեն «աստծու կամքին» չը հանձնելու հատկություններից:

Կրոնը—ոպիում է, դա հոգևոր ոգու ամենավատ տեսակն է:

Ի դուր չե, վոր Մարքսը կրօնը համեմատել է ուղիումի հետ։
Այս համեմատությունը զարմանալիորեն ճիշտ է և իմաստով
հարուստ։

Յեւ իսկապես, ի՞նչ է ուղիումը։

Ուղիումը—թույն է, վոր պատրաստվում է խաշխաշի հատուկ
տեսակից։ Դա ծխելը ուղեղի քայքայում է առաջացնում։ Այս-
թույնը ծխողն ընկնում է յերազանքային դրության մեջ և սո-
վորաբար հաճելի բովանդակությամբ յերազանք է տեսնում։ Ուղի-
ումի հաճախի գործածությունը չափազանց զնառակար ձեռք
է անդրադառնում մարդկային որդանիղմի վրա,—ինչպես Ֆիզի-
կական մասի, նույնպես և հոգեկանի վրա։

Ուղիում ծխողները տառապում են մկանների թառամածու-
թյամբ, անքնությամբ, վատ ախորժակով, կամազրկությամբ,
հոգու ընկճվածությամբ և այլն։ Վարժվելով ուղիումին՝ մարդը
յերազում է միայն նրա մասին, թե ինչպես անի մեկ անգամ
ևս ծխի, մեկ անգամ ևս անձնատուր լինի քաղցր յերազատեսու-
թյունների։

Չինաստանում ուղիում գործածելը չափազանց շատ է տա-
րածված, և գլխավորապես աշխատավորների միջև։

Յերեակայեցեք վորեւ բեռնողի կամ ուղեղային, վորը ձիու
փոխարեն ուղեորներ է տանում։ Յերեակայեցեք այդ մարդկանց
վորոնք իրենց անսահման ծանր, հոգնեցուցիչ աշխատանքի հա-
մար ստանում են այնպիսի վողորմելի վարձատրություն, վորը
միշտ չե, վոր բավականանում է ընտանիքը կերակրելու համար։

Այս տանջված չինացին վոչ մի հիմք չունի հույս ունենա-
լու, թե շահագործող չինացին, կամ իմպերիալիստ ճապո-
նացին, կամ թե ֆաբրիկանտ անգլիացին շահագործումը կը թե-
թեացնեն, աշխատավարձը կավելացնեն։

Այս շահագործվող չինացին կարող է դուրս գալ քաղաքա-
կան կովի լայն ճանապարհի վրա։

Գիշատիչ շահագործողների դեմ մղած կռիվներում, կազմա-
կերպված հեղափոխական պայքարներում նա կը գտնի կյանքի
ուրախությունը, նրանում նա ձեռք կը բերի հաճախ՝ դեպի իր
ուժերը և վստահություն՝ դեպի աշխատավոր մասսաների հաղթա-
նակը թշնամիների նկատմամբ, ինչպես նաև ձեռք կը բերի իսկա-
կան հաղթանակ։

Արդեն իսկ շատ տարիներից ի վեր Չինաստանում յեռում
է քաղաքական պայքարը։ Չինական հարմիր բանակն իր պար-
մանալի քաջագործություններով ամբողջ աշխարհում հռչակ
ձեռք բերեց, իսկ Չինաստանի կոմունիստական կուսակցությու-
նը գլխավորեց ժողովրդական միասնական ճակատի պայքարն
ընդդեմ ֆաշիստական ճապոնիայի, վորը փորձում է Չինաստանն
ստրկացնել, և դրանով իսկ պայքար սկսեց նաև ընդդեմ համաշ-
խարհային ֆաշիզմի։ Ցանցված աշխատավորների համար բացվել
է քաղաքական պայքարի ճանապարհը և միշտ նորանոր մի-
լիոնավոր չինացիներ մտնում են քաղաքական մարտիկների
շարքերը, վորպեսզի իրենց յերկիրն ազատեն ֆաշիստական ճա-
պոնիայից։

Չինաստանի աշխատավորները ճապոնիայի դեմ մղած մար-
տերում կռիվում են դասակարգային շահագործման դեմ մղե-
լիք պայքարի համար։

Բայց արդյոք հենց նույն այդ Չինաստանում քիչ են այն-
պիսի մութ, քաղաքականապես անգրագետ մարդիկ, վորոնք չեն
հասկանում, վոր շահագործման դեմ պիտի պայքարել և վոր շա-
հագործողներին կարելի չե հաղթել։

Այդ մարդկանց առաջ, բացի հուսահատությունից ու խա-
վարից, վոչինչ չկա։

Նրանք տանջալից աշխատանք են կատարում շահագործողի
համար, իսկ տանը—հարկադրված են նայել իրենց քաղցած
հոր ու մոր աչքերին, քաղցած յերեխաներին ու կնոջը, վորոնք
ապրում են ինչ վոր վորջում, վորին չի նախանձի ականավոր
կալվածատիրոջ կամ ֆաբրիկանտի շունն անդամ։

Այսոք—կիսաքաղց դրություն է և վաղը—զարձյալ նույնը։

Այսոք—վտարբորիկ են և վաղը—ամեն ինչ լավ չեն լինի։

Չինացի կուլին վշտից փախչում է դեպի ծխարանը, յեթե
նա քաղաքականապես դեռևս հասունացած չե, վերջին հինգ կո-
պեկանոցը նետում է ծխարանի տիրոջը և ծխում է, ննջում, ու
մեկը մյուսից ավելի ուրախ յերազանք է տեսնում։ Իբր թե իր
բոլոր յերեխաներն էլ, ասես թե ջոկովի յեն, առողջ, և կինն ել
զոհ է, հայրը մոր հետ միասին բախտավոր են, և բոլորի համար
լիովին հաց կա, և աշխատանքը ծանր չե։

Այսպես ըուպներով ու ժամերով խաբում է ինքն իրեն

տանջված աշխատավորն ուղիում ծխելով: Այսպես թույնի ոգ-
նությամբ նա իր անտանելի ծանր կյանքը, գալիքում աներ-
ջանիկ և անցյալում անուրախ, փոխաբերում է յերազներին մի-
ջի կյանքով, յերևակայության մեջ գոյութիւն ունեցող կյան-
քով:

Այնքան ժամանակ, վորքան վոր ուղիումն անցնում է ծխո-
ղի վրա, ճիշտ է, մարդն ընկնում է մոռացութեան մեջ: Բայց
միթե անաւելի գնով չի գնվել այդ մոռացութիւնը: Յեղիսկապետ
վոր: Ամեն անգամ ուղիումը ներս քաշելիս՝ ծխողն ավելի ու
ավելի անկենսունակ է դառնում մարմնի և վոգու նկատմամբ:
Ուղիում ծխելը փաստ է հասցնում ծխողի ամբողջ ընտանիքին,
վորն ավելի պակաս է սնվում թույնի ծախսերի պատճառով, վո-
րը հուզվում է, դիտելով թե ինչպես հյուծվում է ծխող հոր որ-
գանիդը, վորն առանց այն ել քայքայվել և կալվածատիրոջ
կամ գործարանատիրոջ մոտ կատարած ծանր աշխատանքներից:

Իսկ ամենագլխավոր փաստն այն է, վոր ծխողը քաղաքա-
կան պայքարից կտրվում է և հազվադէպ դեպքերում է յերե-
վում հեղափոխականների շարքերում:

Զի՞ վոր նա, դեռ հազիվ արթնացած, սկսում է տենչալ
ուղիումի հաջորդ բաժնի մասին: Համարյա անհաղթահարելի ու-
ժով ուղիումի ծխարանը՝ իրան քաշում է դեպի իրեն: Վորքան
ճնշումն անտանելի յե, վորքան դժվար է կյանքը, այնքան ավե-
լի հրապուրիչ է թվում նրան այս վորջը:

— Բայց ինչո՞ւն է կրոնի և ուղիումի միանմանութիւնը —
կը հարցնի մեզ ընթերցողը:

Միանմանութիւնը հենց կայանում է այն բանում, վոր թե
այդ թույնը ծխելը և թե աստծուն հաժապալն ինքնին հանդի-
սանում են միջոց դժվարին կյանքը մոռանալու համար, ընկնե-
լու քաղցը յերազներին աշխարհը, իրական անտանելի կյան-
քը փոխարինելու մի ուրիշ— ֆանտաստիկական, յերևակայական
կյանքով:

Թե ուղիում ծխելը և թե կրոնը շահագործողներին հաշ-
տեցնում են այն անարգ կյանքի հետ, վորպիսին մարդիկ ձրգ-
տում են մոռանալ: Բայց այս տեսակետից կրոնը ուղիումից շատ
ավելի վատ է: Յերբ ուղարն անցնում է, ծխողը գիտակցում է
իրականութիւնն այնպես, ինչպես վոր նա կա, դա նրան թվում

է, թերեւ, ավելի թունավոր, քան առաջ. ուղիումը նրա համար
միայն միջոց է մոռացութեան մատնվելու, մի վորոշ ժամանա-
կով նրանից հեռանալու: Կրոնը— շատ ավելի նուրբ թույն է: Նա
հարստահարվածին սովորեցնում է հաշտվել ճնշման հետ, նա
քարոզում է և ներշնչում, թե տանջանքը— բարիք է: Մարդ վոր-
քան շատ է այստեղ յերկրի վրա տանջվում, այնքան բարձր
պարգև է ստանում մահվանից հետո գրախտում: Իսկ այդ պար-
գէն ստանալու համար պետք է մեջքն ավելի ցածր խոնարհել
շահագործողների առաջ, հլու, հնազանդ և սիրով տանել բոլոր
տանջանքները, վոր կապիտալիստական իրավակարգը փաթա-
թում է աշխատավորի վզին: Իսկ շահագործողներին հենց
միայն այդ է պետք: Աշխատավորը, վորը կյանքի բոլոր դժբախ-
տութիւնները համարում է աստծու կողմից ուղարկված փոր-
ձութիւններ և վորը դրա փոխարեն սպասում է հանդերձալ-
կյանքի յերանութիւն, արդեն իսկ չի կարող լինել լիարժեք
մարտիկ ընդդէմ շահագործող իրավակարգի:

Կրոնը հասցնում է այն գրութիւն, վոր հաժապապող մար-
դը լավագույն կյանքի համար մղվող ակտիվ պայքարից, շահա-
գործումից իրեն ազատագրելու պայքարից հեռանում է, վեր է
ածվում սրբի պատկերի առաջ ծունկ չոքած անգործունյա աղո-
թողի: Այն ժամանակ, յերբ «Ինտերնացիոնալ» հիմնը կոչ է
անում բոլոր աշխատավորներին հույս չդնել վոչ աստծու, վոչ,
ցարի, վոչ հերոսի վրա, և հիշել, վոր մեր բախտը գտնվում է
մեր ձեռքերում, մարդկանց ձեռքերում, վորոնք միացած են կո-
մունիստական մեկ գիտակցութեամբ և հեղափոխական մեկ կամ-
քով:— Կրոնը, ճիշտ հակառակը, խորհուրդ է տալիս հույս դնել
աստծու վրա, միայն ու միայն նրա վրա. մարդն— իբր թե, յեն-
թաղում է, իսկ աստված— իբր թե, անորի՞նում է:

Ճարակաւ Ռուսաստանում ուղիում չեյին ծխում, բայց դրա
փոխարեն ողի էյին խմում, և այն ել վաչ փոքր քանակութեամբ:
Լենինը, զարգացնելով Մարքսի միտքը, թե կրոնը— ժողովրդի
համար ուղիում է, կրոնը համեմատում էր նույնպես ողու հետ:
Կրոնի համեմատութիւնն ողու հետ նույնքան իմաստաւոր է,
վորքան մարքսյան համեմատութիւնն ուղիումի հետ:

Յերբ նահատակվող աշխատավորը, վորը շահագործման լծի
տակ աքնում, հեծեծում է, ուժ չի ունենում այլևս տառապանքների

564
38

գիմանալու (և՛ քաղց, և՛ ցուրտ, և՛ խավար), յեթե քաղաքակա-
նապես նա հետամնաց և, յեթե նա վոչ մի տեղից ողնություն
չի տեսնում, այն ժամանակ նա գիմում և դեպի ողնություն:

Չե՞ վոր չափազանց առաքածված մի ասացվածք գոյություն
ունի. «խումում են կսկիծից»:

Թույլ կամք ունեցող և քաղաքականապես չբաստիարակված
մարդիկ, վորոնք հասարակական կյանքից քաշվել են մի կողմ,
այդ անբախտ աշխատավորներն ողու մեջ են վորոնում կյանքի
ձգնրության մոռացումը և նրա մեջ խեղդում են իրենց մարդ-
կային կերպարանքը, խեղդում են մարդու համար քիչ թե շատ
արժանավայել կյանքի իրենց պահանջները:

Կսկիծից փախչում են դեպի ծխարան, վորպեսզի ամենավտան-
գավոր թույնը—ոպիումը—շնչեն և ընկնեն մոռացության գիրկը:

Կսկիծից փախչում են դեպի ողնություն, վորպեսզի ողիով
հարբեն ու կրկին—հանձնվեն մոռացության:

Կսկիծից փախչում են դեպի յեկեղեցի կամ բազմաշարժար
Վառվառեյի մոտ, վորպեսզի իրենց թունավորեն հոգևոր ողիով
և հույս գնելով ասածու ողնության վրա՝ մոռանան կյանքի բո-
լոր ծանրություններն ու հուզումները: Կույր պետք և լինել
չտեսնելու համար բոլոր յերկրները և բոլոր ժողովուրդները շա-
հագործողներին հսկայական շահագործվածությունը հարյուրավոր
միլիոն շահագործվող աշխատավորները մեջ ոպիումը, ողին և
ամեն տեսակի բթացնող միջոցները, և ամենից առաջ կրոնը
տարածելու գործում:

Հիշենք, թե ինչպիսի յեռանդով ցարական կառավարու-
թյունը, կալվածատերերը, կուլակները, գործարանատերերը և
առևտրականները հարբեցնում եյին նախահեղափոխական Ռու-
սաստանի աշխատավորներին: Ցարական կառավարության բյու-
ջեյում յեկամտի գլխավոր հոգևածը «մենաշնորհն» էր, այսինքն՝
ողու պետական վաճառքը:

Բայց ընթերցողը թող չմտածի, վոր իբր թե ցարական կա-
ռավարությունն ողու վաճառքով էր զբաղվում բացառապես ֆի-
նանսական նկատառումներով: Վոչ, ցարական կառավարությունն
ավելի խոր էր նայում այս գործին: Չե՞ վոր գյուղացիությունը
հեղձվում էր՝ վոչ միայն մինչև ճորտատիրական կարգերից
աղաավելը, այլ նաև աղաավելուց հետո, վորն անցկացվեց գյու-

ղացիներից լավագույն հողերը խելու և նրանց վրա ուժից վեր
հատուցումներ նշանակելու միջոցով:

Անցյալ դարի վերջին Ռուսաստանի բանվոր դասակարգը
դուրս յեկավ քաղաքական պայքարի լայն ճանապարհը և դար-
ձավ աշխատավոր գյուղացիության ղեկավարը: Շահագործվողնե-
րը դեմագործություն եյին ցույց տալիս կալվածատերերին և կա-
պիտալիստներին: Ցարական ինքնակալությունը հեղափոխական
շարժումը դաժանորեն էր պատժում: Բայց նազայակաների, բան-
տերի և աքսորների կողքին, աշխատավորների հետ ունեցած
կապում, նա ոգտագործում էր նաև պայքարի ուրիշ միջոցներ—
կրոնը և ողին: Ոգտվելով բանվորների և գյուղացիների զգալի
մասի քաղաքական հետամնացությունից, շահագործող դասակար-
գերն իրենց կառավարության (ցարական) հետ միասին նրանց
յեռանդուն կերպով հարբեցնում եյին: Տերտերներն ամեն տեսակի
ոժանդակություն եյին ցույց տալիս շահագործողներին՝ խրա-
խուսելով հարբեցողությունը յեկեղեցական բոլոր տոն որերին և
ընտանեկան հանդիսավոր որերին, ինչպիսին են պսակադու-
թյան, յերեխայի ծննդյան և նույնիսկ հարադատների մահվա
որերը:

Շահագործող դասակարգերի համար, անշուշտ, ձեռնառու յե-
յերը աշխատավոր մարդը վոչ թե քաղաքական ժողովի, — այլ
ողնություն և գնում, չի ձգտում վոչնչացնել և նույնիսկ թուլաց-
նել ճնշումը, այլ ձգտում է այն մոռանալ մի շիջ ողիով:

Ցարական կառավարության, կալվածատերերի և կապիտա-
լիստների համար չկային ավելի լավ դաշնակիցներ ու հավատա-
րիմ ծառաներ, քան ողին ու կրոնը, ողնությունն ու քահանաները:

Ցերը յեվրոպական կապիտալիստները նետվեցին Ասիա,
նրանք սկսեցին Ասիայի հարյուրավոր միլիոն աշխատավորների
մեջ ոպիում տարածել:

XIX դարի կեսին Չինաստանը հրաժարվեց անգլիական կա-
պիտալիստներին—թունավորողներին թույլ տալ ոպիում ներ-
մուծել: Այն ժամանակ Անգլիան պատերազմական պործողու-
թյուններ սկսեց Չինաստանի դեմ:

Ներկայումս Չինաստանում, Անգլիայի հետ միասին, բայց
ևլ ավելի յեռանդուն կերպով ոպիում է տարածում իմպերիալիս-
տական ճապոնիան:

Անդրիան և առանձնապես ճապոնական իմպերիալիստները Չինաստանում շատ ֆաբրիկա-գործարանային ու գյուղատնտեսական ձեռնարկություններ ունեն, ուր գրեթե բացառապես չինացիներ են աշխատում: Այդ տարերկրյա ձեռնարկություններում աշխատանքի պայմանները տառացիորեն սոսկալի յեն:

Յեւ ահա, վորպեսզի չինացի բանվորներին մեջ հեղափոխական վոգին չզարթնի, իմպերիալիստները թունավորում են նրանց սպիտակով:

Թող հարբած աշխատավորները թավալեն առուներում և ցանկապատերի տակ, թող ժամերով առանց գիտակցության պառկեն ծխարաններում, թող իրենց կյանքը կիսով չափ կրճատեն, թող քայքայեն իրենց որգանիզմը, իրենց կամքը, իրենց ուղեղը, միայն թե նրանք խոնարհ բանվորներ լինեն և անտրբաունջ կերպով իրենց շինքը դնեն կապիտալիստական լծի տակ:

Վոր ալկոհոլի և ոպիումի շատ գործածությունը կապված է աշխատավորներին շահագործելու հանգամանքի հետ, այդ մասին խոսում է այն նշանակալից փաստը, վոր հատկապես կապիտալիզմի դարաշրջանում այդ թույնների գործածության տարածումը հասնում է ամենամեծ չափերի: Կրոնի ոգտագործումը շահագործող դասակարգերի կողմից նույնպես յերբեք այնպես ակափվորեն չի կատարվել, ինչպես այն յեղել է հատկապես կապիտալիզմի որով:

Ցարական Ռուսաստանի յեկեղեցիներին գլխավոր շինարարությունը կատարվել է XIX դարի վերջին և XX դարի մինչհեղափոխական բոլոր տարիներին, այսինքն՝ ճիշտ այն ժամանակաշրջանում, վորի ընթացքում Ռուսաստանում կապիտալիզմն առանձնապես արագ զարգացավ, գյուղում աճեց կուլակությունը, իսկ քաղաքում՝ մեկը մյուսի հետևից ֆաբրիկաներ յերևան յեկան:

Նայեցեք, թե ինչպես աճեց քահանաների և աղանդավորական քարոզիչների բանակն Ամերիկայում և Արևմտյան Յեվրոպայի յուրաքանչյուր յերկրում՝ պատերազմի սկզբին:

XIX ու XX դարերի սահմանագլխին կապիտալիզմը թևակոխում է իր վերջին ստադիան—իմպերիալիզմի ստադիան: Հենց իմպերիալիզմի եպոխայում յեկեղեցին և աղանդավորությունը հասնում են իրենց բարձրագույն ծաղկման շրջանին, իսկ լատ-

ժու բանակը՝ հանձինս տերտերների, սարկավադների, յեկեղեցական հսկիչների, աղանդավորական պարագլուխների, քարոզիչների և կազմակերպիչների, մեծանում է այնպես, ինչպես յերբեք:

Ինչի՞վ բացատրել այս փաստը:

Մարքսիզմ-լենինիզմը շատ խոր և ճիշտ պատասխան է տալիս այս հարցին:

Նա ասում է, վոր վնչ ֆեոդալիզմի, վնչ ել սարկատիբության ժամանակ շահագործումն այնպես մեծ ու դժժան չի յեղել, ինչպես հենց կապիտալիզմի ժամանակ: Մենք գիտենք, վոր կապիտալիստական ճնշումն անտանելի յի, կապիտալիզմի որով աշխատավորների մեջ մասսայորեն տարածվում են թուքախտ, վոսկրացավ, ուսխտ, սակավարյունություն, սրտացավ հիվանդությունները. աշխատավորները վաղաժամ թառամում են, նրանք նույնիսկ իրենց տնակից զրկվելու մշտական սպառնալիքի տակ են գտնվում, վորովհետեւ արդյունաբերական բանվորները վոչ սեփական իրձիթ ունեն, և վոչ ել մի կտոր հող: Մարքսն ու Լենինն ապացուցեցին, վոր կապիտալիզմի զարգացման հետ գուղընթաց հարյուրավոր միլիոն մարդիկ աղքատանում են:

Ապրելն ալելի քան դժվարանում է և ճնշված մարդկանց մտքերն ալելի հաճախ ու համառորեն ուղղվում են դեպի ալկոհոլը, ոպիումը, դեպի ադոնիքը, ողեսուռը, ծխելու խցիկը, դեպի յեկեղեցին, մատուռը: Իսկ շահագործողներն այս ամենն ոգտագործում են հողուտ իրենց շահերի: Նրանք ամեն մի հնարավոր բան անում են, վորպեսզի աստծուն հավատալը ունկլամ անեն, վորովհետեւ կրոնը—աշխատավորների աչքերը կապելու փաթաթան է:

Շահագործողները չքեղ տաճարներ են կառուցում, վորոնց ներսն ամեն կերպ զարդարում են, վորպեսզի հավատացյալ աշխատավորի յերեակայությունը շքեցնեն: Շահագործողները յեկեղեցիների և աղոթատների համար ընտրում են ճարպիկ ճառախոսներ, վորոնք կարողանան իրենց քարոզներով աղոթողներին հմայել և նորանոր հաճախորդներ ներգրավել դեպի յեկեղեցին և աղոթատունը:

Այս նպատակով եւ յեկեղեցականները լավ ձայն ունեցող սարկավազներ ու յերգեցիկ խումբ են ընտրուած:

Ամերիկայում կրօնի համար արվող ռեկլամն ամենեւին չի զիջում զանազան «բժշկական» խաբեբայական միջոցներին, ածեւ լինելի, տնտեսական իրերի և այլ ռեկլամներին:

Հիմա յեկեղեցի յին հրապուրում կիրնոնկարներով, ոպերային հոշակավոր յերգիչներով, բոքսյոր-քահանաներով, զանապան-քահանաներով (Ֆուտբոլում) և այլն, և այլն:

Բոլոր միջոցները լավ են, միայն թե ավելացնել ազոթոգոններ թիվը, միայն թե աշխատավորներին հեռու պահել այն ճանապարհից, վորը տանում է գեպի հեղափոխական պայքարը, գեպի մարտական յիւլոյթները, միայն թե շահագործողների աչքերին կապած փաթաթանը պահպանել:

Հայտարարվում են նոր «հրաշագործ» սրբապատկերներ և ամեն տեսակի «սուբբ» ազբյուրներ, ստեղծվում են «հրաշքներ», վորոնց մասին ռաբիոն հաղորդում է, թերթերում հայտարարվում է:

Վորեւ ընթերցող կարող է մեզ հաբցնել. կապիտալիզմի որով ինչո՞ւ յե կրոնը տարածված, յեթե կապիտալիզմը և՛ իր տեխնիկայով, և՛ գիտութեամբ հայտնի յե:

Մեզ կասեն, վոր մարխի լույսից ելեկտրական լամպին և մանգաղ ու գերանդուց կոմբային, ձիուց ավտոմոբիլին և տնային բուժումից բժշկականին անցնելը պիտի կրոնին հարվածի: Դարձյալ մեզ կասեն, վոր կապիտալիզմի զարգացման հետ միասին աճում է հեղափոխական շարժումը, ուրեմն հետեւաբար նաեւ անասովածութունը:

Մենք կը պատասխանենք. այո, կապիտալիզմի որով արտադրական ուժերի, տեխնիկայի և գիտութեան զարգացումը քարուքանդ է տնում կրոնական շատ միամիտ ու հիմար պատկերացումներ, վորոնք առաջ են յեկել գեռեւ այն հին ժամանակներում, յերբ մարդը բնութեան տարերքի դեմ անզոր ու անուղական եր: Բայց միեւնոյն տեխնիկտն կապիտալիստական յերկրներում ուժեղացում է կրոնական ազդեցութեանը, քանի վոր տանում է գեպի շահագործման մեծացումը: Միանգամայն անվիճելի յե, վոր կապիտալիզմի հետ միասին աճում է նաեւ բանվոր դասակարգը, վորը հետզհետե դառնում է աթեիստական

դասակարգ: Զի կարելի կսկածել այն բանին, վոր կապիտալիզմի հետ միասին աճում է նաեւ շահագործումը, վորը սրում է դասակարգային պայքարը, շարունակ այդ պայքարի մեջ է քաշում քաղաքի և գյուղի պրոլետարների և կիսապրոլետարների նոր միլիոններ: Իսկ չե վոր հավատացյալ աշխատավորին մարտնչող անասոված գործնելու ուրիշ ավելի լավ միջոց չկա, քան նրան հեղափոխական դասակարգային պայքարի մեջ քաշելը:

Այդ բոլորը ճիշտ է: Բայց բանն էլ հենց նրանումն է, վոր մարդուն մարդու կողմից շահագործելու վրա հիմնված դասակարգային հասարակութեան մեջ կրոնի արմատները զլխավորապես սոցիալական են: «Աշխատավոր մասսաների սոցիալական ճնշվածութեանը, նրանց կարծեցյալ լիակատար անողնականութեանը ապիտալիզմի կույր ուժերի դեմ, վորը յուրաքանչյուր որ և յուրաքանչյուր ժամ հազար անգամ ավելի շատ ամենասարսափելի տառապանքներ, ամենավայրենի տանջանքներ է պատճառում շարքային բանվոր մարդկանց, քան ամեն տեսակի ամենաարտակարգ դեպքերը, ինչպես պատերազմները, յերկրաշարժները և այլն,—ահա թե ինչի մեջ է կրոնի ժամանակակից ամենախոր արմատը» (Լենին, Յերկ. հ. XIV, էջ 71):

Այդ պատճառով գիտութեան և տեխնիկայի զարգացումը կապիտալիստական հասարակութեան մեջ չի կարող հասցնել կրոնի հաղթահարմանը: Կապիտալիզմի զարգացումը սրում է դասակարգային հակասութեանները, և աշխատավորների այն մտքը, վորը գեռեւ վոտք չի դրել հեղափոխական պայքարի ճանապարհը, ամենից հաճախ է դիմում աստծուն աղոթքով, վորովհետեւ ավելի ու ավելի հաճախ է հարկադրված լինում ճնշումից ծանր հառաչել:

Կատարելագործված տեխնիկան, վոր հնարավորութուն է տալիս ֆիզիկական ծանր աշխատանքները փոխարինել ֆիզիկական թեթեւ աշխատանքներով,—նույնիսկ այդ տեխնիկան ուժեղացնում է աշխատավորների շահագործումը: Մանր և միջակ տնտեսատերերը վոչ կոմբայն են բանեցնում, վոչ էլ տրակտոր՝ վերջիններիս թանգ լինելու և իրենց տնտեսութեան փոքրութեան պատճառով, բայց զրա փոխարեն նրանցից ոգտվում են կուլակը՝ կալվածատիրոջ հետ միասին, վորոնք շուկայում իրենց գներով ել ավելի հաջողութեամբ հարվածում են մանր և միջակ

տալրանք արտադրողներին: Կյանքի պայմաններն այս վերջին-
ներին համար վատթարանում են, հապիտալիտական աշխարհը
բարձր տեխնիկայի գոյությամբ ավելի քան անգութ և դառնում,
անուս, ճնշված գյուղացու շրթունքներն սկսում են ավելի հա-
ճախ աղոթք մղմիջար

Իսկ մյուս կողմից, կոմբայնների վրա աշխատում են վարձու-
քատրակներ, վորոնք այժմ ավելի շատ են արտադրում, բայց
հիմա ել առաջվա նման փղրանքներ են ստանում:

Վերջապես, հենց նույն այդ կոմբայնները, տրակտորները
և գյուղատնտեսական զանազան մեքենաները կապիտալիստա-
կան հասարակության մեջ նպաստում են գործադրկության ու-
ժեղացմանը, վորը բատրակների քաղաքականապես հետամնաց
մասի մեջ կրոնական տրամադրությունը բարձրացնում է:

Մարքան ու կենինը մերկացրին կրոնի ամենախորհրդավոր
և ամենախոր ելությունը, յերբ սովորեցրին, վոր կրոնը ճշն-
ված արարածների հառաչանքն է, վոր դա հոգեվոր ողի յե, վոր
կրոնը ժողովրդի ռալիումն է: Միայն մարքա-լենինյան ուսմունքը
կրոնի մասին մեղ բացատրում է, թե ինչու իՍՂՄ-ում հավատը
դեպի աստվածն ուժեղորեն պակասում է, թե ինչու գյուղում և
քաղաքում անաստվածների բանակն այնպես արագ աճում է:

Այն ժամանակվանից, յերբ յերեան յեկան դատակարգե-
րը, կրոնի գլխավոր պատճառը հանդիսացավ ստրկատերերի,
ֆեոդալ-կալվածատերերի և կապիտալիստների գործադրած ճշն-
շումը: Այս դասակարգերը կրոնի գլխավոր պաշտպաններն ելին,
ամեն տեսակի յեկեղեցիների և աղանդավորական կաղմակերպու-
թյունների հիմնական նեցուկները:

ԻՍՂՄ-ում վերջին տարիների ընթացքում կապիտալիստա-
կան դասակարգերը վերջնականապես լիկվիդացիայի յեն յեն-
թարկվել, ինչպես վոր ավելի առաջ լիկվիդացիայի յեր յենթադե-
վել ֆեոդալ-կալվածատերերի դասակարգը, և հաղթանակած սո-
ցիալիզմի Ստալինյան Մահմանադրության 4-րդ հոդվածում
գրված է կատարված փաստի՝ «մարդու կողմից մարդուն շահագոր-
ծելու վոչնչացման» մասին:

Կապիտալիստներն ու կալվածատերերը աղգաբնակության
հսկայական մասսաներին ճնշում ելին, իրենց ձեռքը պահելով
Փաբրիկաները, հողերը, բանկերը, տրանսպորտը:

Հոկտեմբերյան պրոլետարական հեղափոխությունը և սո-
ցիալիզմի հաղթանակը հասցրին մասնավոր սեփականության
վերացման: Մեր Մահմանադրության 6-րդ հոդվածում ասված է.
«Հողը, նրա ընդերքը, ջրերը, անտառները, գործարանները, ֆաբ-
րիկաները, հանքահորերը, հանքերը, յերկաթուղային, ջրային ու
աղային տրանսպորտը, բանկերը, կապի միջոցները, պետության
կաղմակերպած խոշոր գյուղատնտեսական ձեռնարկությունները
(խորհանտեսությունները, մեքենատրակտորային կայանները և
այլն), ինչպես նաև կոմունալ ձեռնարկությունները և հիմնա-
կան բնակարանային ֆոնդը քաղաքներում ու արդյունաբերա-
կան կետերում, հանդիսանում են պետական սեփականություն,
այսինքն՝ համաժողովրդական ունեցվածք»:

Վորքան ծանր եր աշխատավոր պոլիտացիների վիճակը մեր
մինչհեղափոխական յերկրում, յերբ ամենալավ հողը պատկա-
նում եր կալվածատերերին, կուլակներին, ցարին և գանձարա-
նին, վանքերին ու յեկեղեցիներին, իսկ գյուղացիներն ունեյին
միայն ուժաւաղաւ հողի վոդորմելի շերտիկներ:

Վորքան ծանր եր նրանց վիճակն առանց մեքենաների,
քիմիական պարարտանյութերի և լավ սերմերի (հաճախ ցանքի
համար սերմ ամենեկին չեր լինում), առանց լծկան անասունների
կամ վատագույն ձիով:

Ինչպիսի տանջալից կալվածան վիճակում եր գտնվում բան-
վորը կապիտալիստից, վորը վոչ մի հոգեպահուստ չուներ, բացի
իր բանվ. բական ուժը, այն ժամանակ, յերբ Փաբրիկաները վոր-
պես անձնական սեփականություն ուներ գործարանային կոր-
պուսներ, մեքենաներ, հումք, վառելիք, փող:

Հիմա արտադրության բոլոր հիմնական միջոցները դառել են
համաժողովրդական ունեցվածք: Հողը կալվածատերերի, կուլակ-
ների և մակարոյձ վանակ անների ձեռքից խլված է և այն մշա-
կում են սովխոզները, կոլխոզներն ու մենատնտես աշխատավոր-
ները, ընդմիջում հողը, վոր գրադեցնում են կոլխոզները, ամ-
բացվում են նրանց առհավետ և ձրի ոգտադրծելու համար, ինչ-
պես ասված է մեր Մահմանադրության մեջ:

Շահագործող դասակարգերի լիկվիդացիան մահացու հար-
ված հասցրեց կրոնին: Մենք տեսնում ենք մեր ամբողջ ժողո-
վրդի կյանքի նյութական և կուլտուրական մակարդակի հսկա-

յական աճը: Կրոնը—ճնշված արարածների հառաչանքն է, բայց իՍՂՄ-ում չկա դասակարգային ճնշում, չկա շահագործում, չկան ճնշվածներ:

Կապիտալիստական աշխարհում միլիոնավոր մարդիկ, վորոնք կարող են լավ աշխատել և վորոնք տենչում են գեթ վորեւ աշխատանք, անգործ նստած են, իսկ իՍՂՄ-ում գործազուկութունն իրագու վերացված է, և ստալինյան Սահմանադրության 118 հոդ. համաձայն՝ «ԻՍՂՄ-ի քաղաքացիներն ունեն աշխատանքի իրավունք, այսինքն՝ յերաշխալորված աշխատանք ստանալու իրավունք, ըստվորում նրանց աշխատանքը պետք է վարձատրվի նրա քանակի ու վորակի համաձայն»:

Կապիտալիստական յերկրներում յեկեղեցու մեջ են փրնտուղ մոռացում և միթիթարություն այն աշխատավորները, վորոնք իրենց ամբողջ կյանքում մեջքները ծուռ են չափազանց ծանր աշխատանքի տակ, փոքր հասակից (հաճախ 6—12 տարեկան) մինչև խորին ծերություն, առանց հանգստանալու և առանց ժամկետի, առանց յերաշխալորված արձակուրդների, և ամենուրեք առանց շաքաթական արձակուրդային օրերի. «ԻՍՂՄ-ի քաղաքացիներն ունեն հանգստի իրավունք» (հոդ. 119), իսկ հանգըստի համար իՍՂՄ-ում հնարավորություններ ստեղծված են 7. ժամյա բանվորական օր, ամեն մի վեցերորդ օրը—հանգիստ, տարեկան արձակուրդներ բանվորներին և ծառայողներին՝ աշխատավարձի պահպանմամբ, սանատորիաներ, հանգստի տներ ակումբներ:

Կապիտալիստական պետություններում բանվորը, յիթե նա աշխատունակությունը կորցրել է, անցնում է իր վորդինների խնամքի տակ, վորոնք հենց իրենք իսկ ուտելու վոչինչ չունեն, և աստվածային տաճարների հավատացյալների մեջքիչ չեն հենց այնպիսի բանվորները, վորոնց կապիտալիստը զրկել է գոյության միջոցներից:

Սյնտեղ, շահագործման աշխարհում, ծերությունն աշխատավորների համար—մեծ փորձանք, անբախտություն է: Գործարաններում 40—50 տարեկան բանվորը չի կարողանում հասնել յերիտասարդ բանվորին, և նրան վոնգում են, բացարձակապես զրկում են ապրելու միջոցներից:

Իսկ Ստալինյան Սահմանադրության 120-րդ հոդվածում

ասված է. «ԻՍՂՄ-ի քաղաքացիները նյութական ապահովության իրավունք ունեն ծերության, ինչպես նաև հիվանդության և աշխատունակությունը կորցնելու դեպքում»:

Կապիտալիզմի յերկրներում աշխատավոր դասակարգերի ծերունիները խնդրում են ասածուն շուտափույթ մահ ուղարկել, իսկ իՍՂՄ-ում՝ ծերունիներն ուզում են ապրել, վորովհետև սոցիալիզմի յերկրում ապրելն ուրախ է, և կյանքը վոչ վոքի համար ծանրություն չէ:

Շահագործման աշխարհում կրթությունը վաղուց իվեր արդեն դարձել է շահագործողների մեննշնորհը:

Միթե բուրժուական յերկրներում քիչ հայրեր ու մայրեր կան, վորոնք աղոթում են ասածուն, վորպեսզի իրենց յերեխաներին հաջողվի կրթություն ստանալ: Բայց և այս աղոթքները ինչպես և ըստր մյուսները, անպատու են, և կապիտալիզմը միջակ և բարձրագույն կրթությամբ ապահովում է համարյա բացառապես հարուստ մարդկանց:

«ԻՍՂՄ-ի քաղաքացիներն ունեն կրթության իրավունք»,—տղարարում է հաղթանակած սոցիալիզմի Սահմանադրության 121-րդ հոդվածը: ԻՍՂՄ-ում տարրական կրթությունը պարտադիր է բոլոր յերեխաների համար, ուսման համար վարձ չի գանձվում, ուսանողները ճնշող մեծամասնությամբ թոշակ են ստանում, դասավանդությունը տարվում է մայրենի լեզվով, գործարաններում, սովխոդներում, կոլխոզներում, ՄՏԿ-ներում աշխատավորների համար կազմակերպվում է արտադրական տեխնիկական և գյուղատնտեսական ձրի ուսուցում:

122-րդ հոդվածում խոսվում է կանանց՝ տղամարդկանց հետ հավասար իրավունքների մասին: Յեվ իսկապես, իՍՂՄ-ն աշխարհում միակ յերկիրն է, ուր կինը տղամարդուն հավասար իրավունքներ ունի և չի յենթարկվում նրան, ուր «կանանց այդ իրավունքների իրականացման հարավորությունն ապահովվում է կնոջ տղամարդուն հավասար իրավունք տալով՝ աշխատանքի, աշխատանքի վարձատրության, հանգստի, սոցիալական ապահովագրության ու կրթության ասպարեզում, մոր և մանկան շահերի պետական պահպանությամբ, կնոջը հղիության ժամանակ աշխատավարձի պահպանմամբ, արձակուրդ տալով, ծննդատե-

րի, մանկամասերն երբ ու մանկապարտեզներն լայն ցանցովք (ԽՍՀՄ Սահմանադրութեան 122-րդ հոդովածից)։

Կապիտալիստական յերկրներում պրոլետարական ընտանիքի անդամ կիներ, վորն աշխատում և վարձով, կամ ֆաբրիկայում, կամ որսավարձու աշխատանքում, յենթարկվում և մասնավոր ձեռնարկատիրոջ կամ աշխատանքի յունեներին և ծաղրանքներին։ Նրա աշխատանքը վճարվում և զգալիորեն ցածր, քան սոցալմարդու աշխատանքը։

Լենինը գրել է. «... մարդկային ցեղի կանայցի կեսը կապիտալիզմի որով կրկնապատիկ ճնշված է։ Աշխատավորուհին և գեղջկուհին կապիտալից ճնշված են, և բացի այդ, նրանք նույնիսկ բուրժուական հանրապետութիւններից ամենադժուրդրատականումն էլ մնում են՝ տռաշին՝ վոչ լիբրալ, վորովհետեւ որենքը սոցալմարդու հետ հավասարութիւն չի տալիս նրանց, յերկրորդ՝ և այս գլխավորն է, — նրանք մնում են «տնային ստրկութեան մեջ», «տնային ստրկուհիներ», ճնշված լինելով ամենամանր, ամենասե, ամենածանր, մարդուն ամենից շատ բթացնող խոհանոցային աշխատանքով և ընդհանրապես մենավոր տնային-ընտանեկան տնտեսութեամբ»¹⁾։

Դասակարգային, շահագործող հասարակութեան մեջ բազմական յերգեր են շարահյուսված կանանց ծանր ճակատագրի մասին։ Զարմանալի չէ, վոր կանայք, ընդհանուր առմամբ վերցրած, միշտ ավելի կրոնասեր են յեղել, քան սոցալմարդիկ։

«Հայրեն» ու «Եղբայրները» գրութիւն, վոր այնքան հաճուքով իրենց հեղահամբույր գրույցներով գնում են հենց կնոջ մոտ։ Շահագործող հասարակութեան մեջ աշխատավոր կիներն ամենաճնշված տրարածն են, յեթե միայն նա քաղաքականապես չի հասունացել և շահագործողների դեմ չի սկսել պայքարել։

ԽՍՀՄ-ում, յեթե կիներ սոցալմարդուց վատ չի աշխատում, նա և նրանից ազապ չի ստանում։ Իսկ վորպէսզի լավ աշխատի, նա կարող է և՛ դարձնուի սովորել, և՛ տեխնիկումում, և՛ ԲՈՒՀ-ում, և՛ կոլխոզում, և՛ ֆաբրիկայում։

Բուրժուական պետութիւններում կիներ, վորպես մայր, յեթե անգամ ոգտվում և հարգանքով, ապա միայն աուերես, կեղծ հարգանքով, իսկ ԽՍՀՄ-ում այդ հարգանքն իսկական է,

¹⁾ Լենին, Յերկեր, հ. XXVI, էջ 108.

Եւամբը՝ իրական, հղի և ծննդկան կանայք ոգտվում են արձակուրդներով, աճում և ծննդատներն ցանցը, մայրերն ապահովված են կոնսուլտացիաներով, այժմ նրանց համար ստեղծվում են հանգստի տներ, յերեխաների համար կազմակերպված են մսուրներ, պարտեզներ, պիտներական յագերներ և այլն։

Դրա համար ել զարմանալի վոչինչ չկա այն բանում, վոր ԽՍՀՄ-ում կանանց մեջ անաստվածութիւնը շատ արագ կերպով աճում է։

Հետո։ Միթե ազգային ճնշումը չի նպաստում կրոնին, յերբ, որինակ, ճապոնացի իմպերիալիստները ճնշում են կորեացիներին և չինացիներին, անգլիացի իմպերիալիստները — հնդկներին, իտալացի իմպերիալիստները — հաբեշներին, գերմանական իմպերիալիստները — լեհերին և ուրիշ ժողովուրդներին, վորոնք ապրում են Գերմանիայում։

Ծանր եր աշխատավոր ուղբեկի համար, յերբ ճնշում եր նրան ուղբեկ-կուլակը կամ ուղբեկ-ֆեոդալը, բայց ել ավելի ծանր եր, յերբ նրան միանգամից ճնշում եյին և՛ ուղբեկ-շահագործողը, և՛ ուսու շահագործողը, ինչպես վոր այդ սեղի յեր ունենում նախահալածութեան Ռուսաստանում։

Աշխարհում չկա վոչ մի իմպերիալիստական յերկիր, ուր ճնշված ժողովուրդներ չլինեն։

ԽՍՀՄ-ում մոտավորապես հարյուրհիսուն ժողովուրդներ կան, վորոնք շահագործման ճնշումից և աղբալին հարստահարումից ընդմիշտ ազատվել են։ Լենինիյան-ստալինյան ազգային քաղաքականութիւնն ապահովել և նրանց՝ ձեռով աղբային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի հուժկու զարգացումը։ ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդներն ապրում են համերաշխ, վորովհետեւ լենինյան-ստալինյան ազգային քաղաքականութիւնը իրար և միաձուլում ժողովուրդների այս զարմանալի ընտանիքը։

Ստալինյան Սահմանադրութեան 123-րդ հոդովածում մենք կարդում ենք հետեյալ ուշադրավ խոսքերը. «Իրավունքների վորեւիցե ուղղակի կամ անուղղակի սահմանափակումը, կամ ընդհակառակը, ցեղական և ազգային պատկանելիութիւնից յեղնելով՝ քաղաքացիների համար ուղղակի կամ անուղղակի առավելութիւններ սահմանելը, ինչպես նաեւ ցեղական ու ազգային բացառիկութեան կամ ատելութեան ու արհամարհանքի ամեն

տեսակ քարոզ—պատժվում են որենքով: Այսպիսով, ազգային հարաբերությունների միջավայրում եւ կրօնին հասցված ե խստագույն հարված:

Կապիտալիզմի որոք ազգաբնակչության ճնշող մեծամասնության նյութական դուրսընթաց ծանր ե, իսկ կրօնը, վորը հորդորում ե համբերել ե հաշտվել, յեռանդուն կերպով պաշտպանում ե շահագործող դասակարգերին, ամբապնդելով ժողովրդական մասսաների կարիքն ու աղքատությունը:

Իսկ ԽՍՀՄ-ում, ընդհակառակը, աշխատավորների կյանքի պայմանները շարունակ լավանում են:

Առաջին հնգամյակում ԽՍՀՄ-ում ստեղծվեցին արդյունաբերության կարեւորագույն նոր ձյուղերը, շինվեցին ուժեղ գործարաններ, իրագործվեց չքավոր եւ միջակ անտեսությունների մասսայական կոլեկտիվացումը, ծավալվեց ՄՏԿ-ների ե սովխոզների լայն շինարարությունը, ծաղկեց գյուղատնտեսական մեքինաշինարարությունը ե քիմիական պարարտանյութերի արդյունաբերությունը:

Տնտեսական զարմանալի աճը հատուկ ե նաեւ յերկրորդ հնգամյակին, վորը նշանավոր ե վոչ միայն նոր շինարարությամբ, այլե տեխնիկայի յուրացմամբ, ստախանովյան հրաշալի շարժմամբ, մեծ քանակությամբ կոլտնտեսական վորակյալ բանվորների ե կոլտնտեսականների, տեխնիկների, ինժեներների, գյուղատնտեսների, բժիշկների, ուսուցիչների կազմերի ստեղծմամբ:

Աշխատավարձն անշեղորեն ե արագ աճում ե, ընդվորում գործածվող առարկաների շուկայական գնը շուրջնալիս անշեղությամբ ընկնում են: Գյուղում արգեն վոչ ձի չունեցող, վոչ ել հող չունեցող գյուղացիներ չկան, չկան նաեւ գործազրկության ե աղքատության թեկնածուներ. աղքատության պատճառները մեղանում ընդմիշտ վերացված են: Կոլտնտեսությունների յեկամուտներն աճում են:

Լենինի—Ստալինի կուսակցության ղեկավարությամբ կոլտնտեսական կյանքը զարձակ ունեւոր, կոլտնտեսականների նյութական ե կուլտուրական մակարդակը յուրաքանչյուր տարի աճում ե, յերկրագործությունն ու անասնապահությունն արագորեն բարձրանում են, ե 1937 թվին հավաքած հացահատիկը նախնական սովյալներով 6,8 միլիարդ փութ ե կազմում: Ընկեր

Ստալինի ղերեկտիվը՝ մոտակա ժամանակներում 7 — 8 միլիարդ փութ հացահատիկ հավաքելու մասին՝ կենսագործվում ե: Անասունների խնդիրը զվար եր, կուլակներն անասունները մորթում եյին, պրովակացիայի յենթարկելով նաեւ միջակներին նույնն անելու: Բայց ահա յերրորդ տարին ե, վոր անասունների ընդհանուր քանակը, վոչ միայն մանրերին, այլե խոշորին, վոչ միայն յեղջյուրավորներին, այլե ձիերին՝ ավելանում ե:

Մեր սոցիալիստական հայրենիքի 170 միլիոնանոց ժողովուրդն ավելի լավ ենւում ե ե ավելի լավ հագնւում: Աճում ե ամուր, առողջ յերիտասարդություն՝ Յուրաքանչյուր տարի պարզվում ե, վոր Կարմիր Բանակ կանչված յերիտասարդությունն իր առողջությամբ ավելի ամբապնդ ե: Կյանքն նյութական մակարդակի մասին շատ համոզեցուցիչ կերպով խոսում ե 1932 թ. մինչեւ 1936 թ. ժամանակաշրջանում մանրածախ առևտրի գրեթե յերեք անգամ մեծանալը:

Փաշխտական Գերմանիայում առևտուրը պակասում ե, ե ամբողջ աշխարհը գիտե, վոր միլիոնավոր ճնշված, վերմանացիներ ապրում են առանց յուղի ե ճարպի, իսկ հաճախ ել առանց հացի: Այստեղ արյան պակասությունն ու թոքախտը հնձում են ժողովրդական մասսաներին:

Հուսահատությունն ու ինքնապանությունները—Փաշխտական Գերմանիայում, ինչպեւ ե Փաշխտական Շապոնիայում ե Իտալիայում, կենցաղային յերեւելթներ են:

Իսկ ԽՍՀՄ-ում, ընդհակառակը, ապրելու ցանկությունն որեցոր աճում ե, կյանքն ավելի ու ավելի ուրախ ու զվարթ ե դառնում, իսկ տերտերներն ու աղանդավորական ղեկավարները զրանից վոչ ուրախ են, վոչ ել զվարթ:

Բայց ինչո՞ւ, ալդ ղեպքում, մեր յերկրում դեռեւ բավական մարդիկ հավատում են աստծուն, գնում են յեկեղեցի, կատարում են կրօնական արարողություններ, տոնում են տոները ե իրենց աշխատավորական ուրբիներով պահում են պարագիտների մի ամբողջ բանակ — քահանաներին, յեկեղեցական հսկիչներին, յերգիչներին ե այլն: Այս հարցին մենք կ'պատասխանենք հետեյալ ձևով. ԽՍՀՄ-ում կրօնը պահպանվում ե վորպեւ անցյալի մնացորդ:

Մի բոպե յերեւելայինք, վոր ԽՍՀՄ-ում վոչ մի հավատա-

այլ մարդ չկա: Հիմա հարց տանք մեզ: ԽՍՀՄ-ում կրոն կառաջանա, թե չի առաջանա:

Մենք կարծում ենք, վոր վոչ մի նշույլ չենք սխալվի, յեթե ասենք, վոր ԽՍՀՄ-ում կրոն չի կարող առաջ գալ: Յեվ իսկապես, ինչ հողի վրա կարող եր սոցիալիզմի յերկրում սաղմնավորվել և զարգանալ հավատ գեպի գերբնական ուժերը: ԽՍՀՄ-ում շահագործող դասակարգեր չկան, հենց այդ պատճառով ել չկա նաև հասարակական ճնշումը, իսկ չե վոր կրոնը ճնշված արարածի հառաչանքն ե:

Գուցե սոցիալիստական յերկրի մարդկանց մեջ բնության ճնշումը հավատ առաջացներ գեպի աստվածությունը:

Վոչ, ալդպիսի յենթադրությունը քննադատության չի դիմանում:

Մարդկության արշալույսին հասարակության արտադրական ուժերն անսահման թույլ եյին, և բնության տարերքն իշխում եր մարդու վրա, նրան ցած եր թեքում գեպի գետին, իսկ անշտ: Այժմ մարդը յերկրագունդը շրջափակել և յերկաթուղային ուղիներով, ջուրը բաց և թողել տուրքինների մեջ և մի ակնթարթում ելեկտրականության հսկայական ուժերն ուղարկում և հարյուրավոր կիլոմետր հեռուները, մեկ կիլոմետր խորությունից նավթ և դուրս քաշում, դա վերամշակում և բենզինի և ուրիշ արժեքավոր նյութերի, փայտանյութից կամ ծղտից պատրաստում և թուղթ, ժամանակակից մարդն իրեն ձեռք ավտոյի վրա յե փոխադրում և հին տինչանքը գորգինքնաթիռի մասին՝ դարձել և իրականություն, անվայրեջք թռիչք կատարելով Մոսկվայից Ամերիկա անբուպաններով, վորոնք շատ ավելի ծանր են, քան ողբ:

Գիտության և տեխնիկայի այս նվաճումներից շատերը կան նաև կապիտալիստական յերկրներում, բայց այնտեղ նրանք ծառայում են շահագործողներին, այնտեղ բնության ուժերի հաղթահարումն ոգտագործվում և կապիտալիստների և կալվածատերերի ոգտին և ուժեղացնում և դասակարգային ճնշումը:

ԽՍՀՄ-ում գիտությունն ու տեխնիկան ծառայում են միայն աշխատավորներին. սոցիալիզմի յերկրում բնությունը չի կարելի թշնամի կամ խորթ մայր անվանել: Վոչ, յերբեմն բնության ուժերը հարվածում են մեզ, բայց նրանք միայն այն ժամանակ

են հարվածում, յերբ մենք նրանց չենք ուսումնասիրում, վատահելով ինքնահոսին և «գուցե»-ին ու «թերևս»-ին: Իսկ յեթե մենք նրանց ուսումնասիրում ենք, այդ դեպքում նրանք դառնում են մեր ոգնականները և նույնիսկ՝ մեր ծառաները:

Հյուսիսային բևեռում նույնիսկ «չար» քամին ծառայում և Պապանինի գլխավորությամբ աշխատող մեր նշանավոր չորսին, ոգնելով նրանց ելեկտրական եներգիա ստանալ դրված հողմաշարժից:

Գյուղացիները, ցարական Ռուսաստանում իրենց վատ ձիով և վատթար գութանիկով վատ հողի վրա աշխատելով, և հետո ծանրաբեռնված լինելով ամեն տեսակի վճարումներով՝ հոգուտ կալվածատերերի ու կապիտալիստների, և կուլակին ունեցած ստորացուցիչ պարտքերով, վոչինչ չեյին կարողանում անել վոչ մորեխի, վոչ յերաշտի և վոչ ել ուժաթափ յեղած հողի գեմ: Բնությունը նրանց համար չար, խորթ մայր եր:

Իսկ ԽՍՀՄ-ում կոլեկտիվացած գյուղացիությունն աշխատում և գաշտերում ՄՏԿ-ի և գյուղատնտեսների ոգնությամբ, ոգտագործելով հոգուտ իրեն հողագիտության նվաճումները, փոխին, բուսաբանությունը և հաղթահարում և յերաշտի հեռանքները, ձգտում և բերքահավաքի կարճ ժամկետների և ալն՝ լայնորեն գործադրելով տրակտորն ու կոմբայնը:

ԽՍՀՄ-ում աշխատավորներն ավելի ու ավելի յեն ձեռք բերում գիտություն, բնությունը յենթարկում են իրենց: Բնության տարերային ուժերի հանդեպ յեղած անգործությունն այստեղ չի կարող դառնալ կրոնի առաջացման պատճառ:

ԽՍՀՄ-ում կրոնի դիտավոր արմատները վոչնչացված են, և յեթե ելի շատ մարդիկ հավատում են ասածուն, ապա այդ այն պատճառով, վոր կրոնական իդեոլոգիան չափազանց պահպանողական ե: Ընկեր Ստալինն ընդգծեց այն փաստի նշանակությունը, վոր մարդկանց գիտակցությունն իր զարգացմամբ հետ և մնում նրանց փաստական գրությունից: Նոր հասարակություն առաջացավ, ամբողջ դասակարգեր դադարեցին գոյություն ունենալ, արմատապես փոխվեցին և՛ բանվոր դասակարգը, և՛ գյուղացիությունը, իսկ ԽՍՀՄ-ում դեռ կրոնը կա, և նրանից ստացվող փաստը խոշոր ե:

Բոլորը գիտեն, թե վորքան ամուր են արմատանում մարդկանց մեջ դա՛ ազան պատկերացումները, վորոնք բազմաթիվ տասնամյակների, իսկ մի քանիսն ել—դարերի ընթացքում են կազմվել:

Մասնավոր սեփականատիրական իդեոլոգիան պահպանողական ե: Միայն հեղափոխական դասակարգն ունի հեղափոխական, և վոչ թե ճանճացման իդեոլոգիա:

Կրոնական հայացքներն առանձնապես պահպանողական և ապրող են: Կրոնը խցկվում է մարդկանց գլուխն օրորոցից, յերբ յերեխային սովորեցնում են աղոթել, մինչդեռ նա դեռ քայլել անգամ չի կարողանում, յերբ յերեխային հայտարարում են, թե բոլոր քարեքներն աստված ե ուղարկում, յերբ ամեն քալափոխում աստվածային պատժով են սպառնում նրան:

Միաթամանակ պետք ե ընդգծել մի շատ կարևոր փաստ, այսինքն՝ վոր կրոնական ընտանիքում յերեխային աղոթել են սովորեցնում ամենամոտիկ, ամենաթանգագին մարդիկ, ինչպես մայրն ու հայրը, պապն ու տատը, մորաքույրերը, քույրերը և այլն:

ԽՍՀՄ-ում կան շատ ազնիվ աշխատավորներ, վորոնք դեռևս չեն ազատվել կրոնական թմրությունից, վորոնք յերեխաներին գաստիարակում են կրոնական վոգով: ԽՍՀՄ-ում կան քահանաներ և ազանգավորական «յեղբայրներ», վորոնք վատ փորձ ձեռք չեն բերել կրոնական զգացումներն ոգտագործելու խնդրում: ԽՍՀՄ-ում կան նախկին կուլակներ, սպեկուլյանտներ և խորհրդային իշխանության ուրիշ թշնամիներ, և նրանք կրոնական հողի վրա լարում են, ու մվոր հաջողում են, կոմունիստական կուսակցության և խորհրդային պետության դեմ:

Հետո, ԽՍՀՄ-ում կան վոչ քիչ լրտեսներ, դիվերսանտներ, ֆաշիստական վարձկաններ հանձինս տրոցկիստների, աջ հակահեղափոխականների և բոլոր այդ սրիկաները՝ աստելով խորհրդային իշխանությունը և սոցիալիստական պետությունը, հոգուտ ֆաշիզմի ոգտագործում են հավատը թե՛ դեպի աստված, և թե՛ գեպի սատանան:

Նույնպես չպիտի մոռանալ, վոր ԽՍՀՄ դեռևս գտնվում ե հապիտալիստական շրջապատման մեջ, վորի մեջ ջարդակիչ աբված շահագործող գասակարգերի մնացորդներն ուղղակի պաշտպանություն են գտնում:

Այդ կապիտալիստական շրջապատումը և նրա ագենտուրան յերկրի ներսում սնում և պաշտպանում են սոցիալիզմի թշնամի կրոնական իդեոլոգիան:

Կրոնի դեմ, վորպես շահագործական անցյալի մնացորդի դեմ, պետք ե պայքարել համառորեն և հետևողականորեն, չմոռանալով, վոր դա արմատացած ե վոչ թե անհատների, այլ համեմատաբար մեծ մասսայի գլխում:

Այդ պայքարը պիտի մղել ագիտացիայի և պրոպագանդայի և մասսաներին հակակրոնական պայքարի համար կազմակերպելու միջոցով: Հակակրոնական ագիտացիան և պրոպագանդան սոցիալիզմի յերկրում տալիս են հսկայական դրական արդյունքներ, վորովհետև այնտեղ արդեն ճնշվածներ չկան, տաքեցտարի կյանքն ափելի ուրախ և զվարթ ե դառնում, համաժողովրդական տնտեսությունն արագ կերպով աճում ե, անգրագիտությունը վերացվում ե, յերիտասարդ սերունդն ամբողջությամբ ստանում ե լայն կրթություն, մարդու առողջության խնամքը բազմապատկվում ե:

Գործն ունի նաև մի այլ կարևոր կողմ, վորի շնորհիվ մեր անաստվածական ագիտացիան տալիս ե լավ պտուղներ. մենք ինկատի ունենք կոոպերացիան իր բոլոր ձևերով, և ամենից առաջ կոլեկտիվացումը:

Յերբ վոր հավատացյալ մարդն ընկնում ե առանձնահատուկ դժվարին պայմանների մեջ, նա փնտռում ե հենարան, նա ուզում ե ոգնություն ստանալ:

Այդ ոգնությունը նա կարող ե ստանալ ուրիշ մարդկանցից, պետությունից, կուսակցությունից, կոոպերացիայից, պրոֆմիությունից, փոխադարձ ոգնության կոմիտեից:

Բայց յերբ հենց այդպիսի բնական, նյութական ոժանդակություն ստանալն անհնար ե, հավատացյալ մարդը ծունկ ե չղքում օրբապատկերի առաջ. բնական ոժանդակության բացակայության պատճառով նա փնտռում ե գերբնական ոժանդակություն: Նա ձգտում ե աստծուն, վորպես հենարանի, հենց այն պատճառով, վոր ինքն իր վրա արդեն հույս չի դնում, կարծես թե ինքն իրեն կորցնում ե, վոր իր ընկերների, բարեկամների, վորևե կազմակերպության վրա նույնպես հույս չի դնում:

«Սոցիալիզմ և կրոն» հոգովածում Լենինը խոսում է միայնակութան մասին, վորպես կրոնականություն մի պատճառի և դա ամբողջությամբ համապատասխանում է Մարքսի մտքին։ «Կրոնը մարդու ինքնաճանաչումն ու ինքնագլխավորումն է, վորը կամ իրեն դեռ չի գտել, կամ արդեն նորից կորցրել է իրեն»*)։

Յեվ իսկապես, չէ՞ վոր բուրժուական հասարակության մեջ ամենակրոնական դասակարգը մանր սեփականատերերի դասակարգն է հանդիսանում։ Փասնաններն ունենում են մեջ ալելի շատ մեծարողներ ունեն։ Մանր և միջակ գյուղացիների մեջ, տնայնագործների և արհեստավորների, մանր խանութպանների մեջ։

Նրանք մանր ապրանք-արտադրողներ են և հարկադրված են խոշոր ապրանք-արտադրողներին—կալվածատերերին, կուլակներին, կապիտալիստներին, ֆաբրիկաներին, խոշոր առևտրականների գործին դիմանալ։ Նրանք այս գործին դիմանալ չեն կարողանում և վերջիվերջո դառնում են կապիտալիստների զոհերը։ Վաղվա որվա համար նրանք վոչ մի վստահություն չունեն։ Վաղվա որվա համար՝ մանր տնտեսատերերը շարունակ տագնապի մեջ են։ Մի անբերք տարի—և ահա աշխատավորը դառնում է կուլակի ստրուկը։ Ձին սատկեց—և ահա մանր կամ միջակ գյուղացու գրությունն անելանելի յե։

Ահա այսպիսի դեպքերում մանր տնտեսատերն իրեն կորած է համարում։ Յեթե նրա ձին սատկեց, հարց է առաջ գալիս, թե՞ միջոցներով նա կարող է նոր ձի գնել։ Նա այդ միջոցները չունի։

Գուցե նրան պետությունը կոգնի։ Վոչ, կապիտալիստական պետությունը նրան չի ոգնի։

Գուցե գյուղացուն վորևե ոգնություն ցույց կտա մանր սեփականատերերի դասակարգը։ Վոչ, նա հիմք չունի սրա վրա ևս հույս դնելու։ Մանր սեփականատերերը միաձուլված, միացած չեն։ Մանր սեփականատերն իր դասակարգի վրա հույս դնել չի կարող, իսկ իր վրա առավել ևս, վորովհետև մի ծաղկով դարուն չի գա,—և ահա տուժած մենավորն շտապում է հրաշագործ սրբա-

պետներին, սրբերի և զանազան մասնագիտությունների աստվածների մոտ։

Սոցիալական միայնակությունը կրոնի համար չափազանց բարենպաստ հող հող է։

Ամենաանաստված դասակարգը մարդկային գոյության ամբողջ ժամանակաշրջանում, այդ—պրոլետարիատն է։ Բայց չէ՞ վոր մեզ լավ հայտնի չե, վոր այդ դասակարգն ամենամբողջականը, ամենամիաձուլյն է, վոր բանվոր դասակարգին մեջ է իսկական ճշմարտությունը հնչում հետևյալ լողունները,—բոլորը մեկի համար և մեկը բոլորի համար։

Բանվորները կենտրոնացած են ֆաբրիկաներում և գործարաններում, շախտերում և հանքերում, հարյուրավոր և հազարավոր մարդով մեկ ձեռնարկության մեջ։ Նրանք միացած են աշխատանքի և կյանքի ընդհանուր պայմաններով։ Կապիտալիստական լերկներում նրանք միացած են ընդհանուր պայքարով կապիտալիստների դեմ։

Բանվորին չի կարելի դասել սոցիալապես միայնակների կարգը։ Յեթե կապիտալիստական ձեռնարկության մեջ բանվորն ընկնում է շատ վատ դրության մեջ, որինակ, բռնվում է վտանգավոր հիվանդությամբ, նրա ցեխում աշխատող ընկերներն այսպես թե այնպես առաջին ոգնությունը ցույց կտան, ոգնություն կգա նաև պրոլետարական հեղափոխական կազմակերպությունը։

Բանվորը հույս է դնում այս աշակցության վրա, և նրա մտքերը հազվադեպ են ուղղվում աստծու կողմը։ Իսկ մանր սեփականատերը պետք է հույսը դնի միայն իր վրա, բայց վորովհետև նրա ուժերը տառաջիտեն վոչինչ են հանդեպ այնպիսի մրցակիցների, վորոնք ամենին չգիտեն մարդկանց խնայել, ինչպես կուլակը, կալվածատերը, ֆաբրիկանուր, վաճառականը, բանկիրը, ապա ուրեմն նա գիտակցելով իր անդրությունն ու միայնակությունը, իրեն նետում է տեր-աստծու թաթերի բռնաջ։

ԽՍՀՄ-ում Լենինի կոոպերատիվային պլանը կյանքում կենսագործվել է ընկեր Ստալինի ղեկավարությամբ։

Համկ(բ)՝ XV համագումարը տվեց գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման գիրեկտիվն ամենից առաջ կոլեկտիվացման մի-

*) Մարքս—Իբավունքի հեղեյան փիլիսոփայության քննադատությունը Յերկեր, հատոր I, էջ 399։

չացով, այսինքն՝ գյուղատնտեսական արտադրանքի կոոպերացումով:

1937 թ. գրեթե ամբողջ գյուղացիութիւնը, բացի մի քանի տոկոս տնտեսութիւններից, արդեն կոլեկտիվացած է:

Միայնակութիւնը գյուղացիութեան միջից ընդմիջա՝ վերջնականապես և անդառնալիորեն վերացված է:

Կոլեկտիվացումը միացրեց մենատնտեսների անջատված ուժերը և վոչնչացրեց հասարակական միայնակութիւնը:

Կոլտնտեսականը հանձնիս յուր կոլտնտեսութեան ունի բնական հենարան: Կոլտնտեսականը չի կարող գործադրելութիւնից կորչել, վորովհետեւ սոցիալիզմի հաղթանակը ԽՍՀՄ-ում լիովին վոչնչացրեց գործադրելութիւնը: Կոլտնտեսականը չի կարող ազատանալ, վորովհետեւ սոցիալիստական սիստեմը վոչնչացրեց աղքատութեան աղբյուրները:

Կրօնը—ասում և լենինը,—առաջանում է ճնշման և միայնակութեան հետեանքով:

Սոցիալիզմի յերկրում չկան վնչ ճնշում, վնչ էլ միայնակութիւն: ԽՍՀՄ-ում կրօնն իր գոյութիւնը պահպանում է միայն վորպես միացորդ, բայց միասակար միացորդ, վորը խանգարում է աշխատավորներին լինել լիարժեք մարտիկներ սոցիալիզմի հետագա հաղթանակների համար:

Բուրժուական իշխանութեան ժամանակ կրօնն ուժեղ և այնպես, քան յերբեք, վորովհետեւ հարյուրավոր միլիոն մարդիկ կըված են կապիտալիստական շահագործման բռնան տակ: Բայց արդեն կապիտալիստական յերկրներում ապրում և պայքարում է մի գասակարգ, վորը վստահ է իր ուժերին, վորը համոզված է, վոր ինքը կհաղթի: Այդ դասակարգի մարդիկ—գանազան յերկրների պրոլետարները հույս չեն դնում վնչ աստուծու, վնչ հերոսի, և վնչ էլ վորհե հրաշքի վրա, այլ միայն իրենց վրա, իրենց դասակարգային համերաշխութեան և կողմակերպվածութեան վրա: Նրանք հույս են դնում իրենց դասակարգային կամքի և իրենց գիտակցութեան վրա, իրենց ընդունակակութեան վրա՝ հեղափոխական պայքարի ճանապարհին հարյուրավոր միլիոն մանր սեփականատերերի ներգրավելուն, վորոնք նույնպէս տքնում են կապիտալիզմի և ֆեոդալիզմի լծի տակ: Այս դասակարգի առա-

ջավոր մասի մարդիկ, այսինքն՝ հեղափոխական պրոլետարները, վնչ մի աստված չեն ճանաչում: Նրանք—անաստվածներ են, նրանք չեն խոնարհվում և վոչ մի տեսակ դժվարութեան առջ, այլ, ընդհակառակը, աշխատում են միահամուռ ուժերով հաղթահարել նրանց:

Կապիտալիստական յերկրների բանվորներն իրենց կողմն են ներգրավում մանր սեփականատերերին, չքավորներին, նրանց քաջում են հեղափոխական պայքարի մեջ:

Իսկ յերբ հեղափոխական բանվորները, չքավորագույն գյուղացիութեան հետ միասին, կապիտալիստական բուրժուազիայի ձեռքից խլում են իշխանութիւնը, նրանք անշատում են յեկեղեցին պետութիւնից, դպրոցը՝ յեկեղեցուց, քահանաներին դրքկում են իրենց արտոնյալ գրութիւնից և ծավալում են հակա-կրօնական լայն ագիտացիա և պրոպագանդա: Նրանք գիտեն, վոր կրօնական միացորդները կշռաքար են, կապած աշխատավորների վորտքերին, վորը խանգարում է նրանց բանվոր դասակարգի ավանգարդի հետ համաքայլ ընթանալ նույն ուղիով դեպի կոմունիզմը:

* *

Խոսելով կրօնի մասին, վորպէս փոքրորդի ոգիումի մասին, մենք պիտի գործի մի այլ կողմն էլ շոշափենք, վորի ելութիւնը հետեյալումն է: Հավատը դեպի աստված սնվում է մի աղբյուրով եւս: Դա տարերայնութիւնն է, կապիտալիստական տնտեսութեան անպլանայնութիւնը: Կապիտալիստական յերկրներում իշխանութիւնը բուրժուազիայի ձեռքումն է, վորը բոլոր ուժերով պաշտպանում է հողի, նրա ընդերքի, գործարանների, յերկաթուղիների և այլնի մասնավոր սեփականութեան իրավունքը: Կապիտալիստական արտադրութեան սիստեմն անխուսափելիորեն հասցնում է այն բանին, վոր մի կողմում կուտակվում են ահագին հարստութիւններ, մյուս կողմում աճում են կարիքն ու աղքատութիւնը:

Աշխատանքի և կապիտալի միջև յեղած անհաշտելի հակասութիւնները, տարերայնութիւնը, անպլանայնութիւնն անխղիւրներ են կապիտալիստական տնտեսութեան ավ-

բողջ սխառեմի հետ և կարող են վոչնչանալ միայն կապիտալիզմի հետ միասին: Լենինը, խոսելով կրոնի սոցիալական արմատների մասին, գրում էր. «Յերկյուզ կապիտալի կույր ուժի առաջ, վորը կույր է, վորովհետև ժողովրդական մասսաների կողմից չի կարող կանխատեսվել, վորը պրոլետարի և մանրեկ տնտեսատիրոջ կյանքի ամեն մի քայլափոխին սպառնում է բերել նրան և բերում է «հանկուծակի», «չսպասված», «պատահական» քայքայում, կործանում, աղքատացում, պառուպերացում, պոռնկութուն, քաղցած մահ—անա ժամանակակից կրոնի այն արմատը, վորն ամենից առաջ և ամենից շատ մատերիալիստը պիտի ի նկատի ունենա, յեթե նա չի ցանկանում նախապատրաստական դասաբանի մատերիալիստ մնալ»*):

Կապիտալիստական տարերքը, այս բանում վոչ մի կամեցած չկա, հանդիսանում է հարուստ աղբյուր, վորը սնում է բոլոր նրանց կրոնական զգացումները, ովքեր դառնում են այդ տարերքի գոհը:

ԽՍՀՄ-ում կրոնի այդ աղբյուրը գոյություն չունի: Արտադրության բոլոր հիմնական միջոցները պատկանում են հիմա պետությանն ու կոոպերացիային (նույն թվում և ամենից առաջ կոլտնտեսություններին), միանձնյա տնտեսություններ բիչ են մնացել, և պետությունն անում է ամեն բան, ինչ վոր կարող է, միայն թե ոգնի նրանց շուտով և հաստատապես կանգնել կոլեկտիվացման ճանապարհին:

ԽՍՀՄ-ում ամբողջ տնտեսական կյանքն ավելի ու ավելի կառուցվում է միասնական պլանով, վորը մահացու հաջածներ է և հասցնում ամեն տեսակի «գուցի»-ներին ու «թերես»-ներին:

ԽՍՀՄ Սահմանադրության 11-րդ հոդվածում նշված է. «ԽՍՀՄ-ի տնտեսական կյանքը վորոշում և նրան ուղղություն է տալիս պետական ժողովրդամտնական պլանը՝ հոգևոր հանրային հարստության ավելացման, աշխատավորների նյութական ու կուլտուրական մակարդակի անշեղ բարձրացման, ԽՍՀՄ-ի անկախության ամրացման և նրա պաշտպանունակության ուժեղացման»:

Տրոցկիստները և բուխարինականները դուրս ելին դալիս պետական պլանների դեմ, վոր կազմված էլին կոմունիստական

*) Լենին—Բանվորական կուսակցության վերաբերմունքը գեպի կրոնը: Յերկ. հատ. XXV, էջ 71:

կուսակցության դերեկտիվներով: Դիվերսանտները, լրատաները և տեռորիստները, արոցկիստներն ու բուխարինականները, ժողովրդի այդ անարգ թշնամիները, հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրի թշնամիները, կատարելով իրենց ֆաշիստ տերերի կամքը՝ հանձինս չիտրեղների և Գյորիկների, անդրդիվիորեն կանգնել էլին դեպի հինը վերադառնալու, դեպի կապիտալիստական իրա. վակարդի կողմը. նրանք մեր յերկիրը քաշում էլին դեպի տալերեքը, դեպի մասնավոր սեփականատիրական հարաբերությունները, դեպի այն, վորը միշտ կրոնին պաշտպանել է և վորի համար մինչև ամենավերջին ժամանակը պայքարում է ամեն մի կրոն—կաթոլիկականն ու հրեականը, ուղղափառն ու մահմեդականը, բուդդայականը և ամեն մի սղանդավորականը:

Պայքարելով պրոլետարական դիկտատուրայի ամրապնդման համար, մեր յերկրի աշխատավորները կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ վոչնչացնում են սոցիալիզմի բոլոր թշնամիներին, իրենց մեջ ամրապնդելով հավատ՝ դեպի իրենց սեփական ուժերը և ել ավելի յեն համոզվում այն բանում, վոր սոցիալիզմի յերկրում՝ ժողովուրդն է յենթադրում, նա ինքն ել տնորինում է:

Յեվ այսպես, բոլոր արմատական պատճառները, վորոնք առաջացնում են կրոնը և նրան սնունդ են տալիս, ԽՍՀՄ-ում վերացված են:

ԽՍՀՄ-ում չկան շահագործող դասակարգեր և շահագործում:

ԽՍՀՄ-ում չկա մի ազգի բռնություն մյուսի վրա:

ԽՍՀՄ-ում չկա կանանց իրավազրկություն և ճնշում:

ԽՍՀՄ-ում չկա գործազրկություն և աղքատություն: Դրա փոխարեն, մեզ մոտ կա 170 միլիոնանոց աղքատակություն աշխատավորների կյանքի նյութական և հոգեկան մակարդակի տե, վոր տարեցտարի մեծանում է:

ԽՍՀՄ-ում չկա տարերքի տիրապետություն, այլ հաղթանակում է պետական միասնական պլանը:

ԽՍՀՄ-ում չկա սոցիալական (հասարակական) միայնակություն և Լենինի կոոպերատիվային պլանն իրականացված է ընկեր Ստալինի հանձարեղ ղեկավարությամբ:

Բայց քիչ է կրոնի սոցիալական արմատները վոչնչացնելը:

Քննարկելու և մեր ամբողջ ժողովուրդը դաստիարակել, կոմսունիզմի և մարտնչող անաստվածության վերացումը:

ԽՍՀՄ-ում կուլտուրական ֆրոնտում նշանակալից աշխատանք է յեռում: 1936-37 ուս. տարում տարրական և միջնակարգ դպրոցներում սովորում էր 28,8 միլիոն յերեխա, նույն տարին ԲՈՒՀ-երում սովորում էր 542000 մարդ: Սովորողների թվով մեր յերկիրն աշխարհում բռնում է առաջին տեղը: Բացվում են նոր դրաքարաններ, վորոնք 1936 թ. հասան 55,900-ի, 1937 թվի 32500-ի դիմաց:

Նույն այդ 4 տարվա ընթացքում աղումքների և խրճիթ-ընթերցարանների թիվը 49300-ից բարձրացավ 80946-ի:

Սակայն կապիտալիզմի մնացորդները շատ աշխատավորներին կենցաղի և զիտակցության մեջ դեռևս չեն հաղթահարված: Դեռևս մեծ աշխատանք ենք կատարելու աշխատավորների սոցիալիստական վերադաստիարակման գործում. այս աշխատանքն առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում Խորհուրդների առաջիկա ընտրությունների կապակցությամբ:

Մեզ մոտ շահագործող դասակարգեր չկան. նրանք վերացված են: Բայց ԽՍՀՄ-ում կան կուլակաթափ արված կուլակներ, ամեն տեսակի «անցյալի» մարդիկ, վորոնք գուն սվորվել են և թաղցր-նում են իրենց լենցած ատելությունը դեպի սոցիալիզմի գործը:

Այս մարդիկ կանեն ամեն բան, ինչ վոր կարող են, վորպեսզի քաղաքականապես հետամնաց մարդկանց քվեարկությամբ իրենք թափանցեն Խորհուրդների մեջ կամ խցկեն այստեղ իրենց հավատարիմ թեկնածուներին:

ԽՍՀՄ մեջ բաղժահագար քահանաներ, սարկավագներ, յեկեղեցական հակիչներ, մոլիսներ, ռաբբիններ, կանոններ (կաթոլիկ քահանաներ), ափտարանական յեղրայրներ և բապտիստներ են ապրում. նրանք բոլորն առետուր են անում հոգևոր ողիով, սպիռմով—կրոնով:

Իրենց ամբողջ լիթամբ նրանք միշտ և ամենուրեք պայքարել են շահագործող մասսաների հեղափոխական շարժման դեմ, կուլակաթափ ան հետ միասին մասնակցել են խորհրդային իշխանության դեմ կազմակերպած դավադրություններին, վնասել են կ'խորհրդին, համոզել են չմտնել կոլխոզները գործ չունենալ ՄՏԿ-ների հետ և այլն, և այլն:

Յեկեղեցական և ադոնգավսչական ագիտատորներին և կաղմակերպիչներին բոլոր այս հաղարներն ու տանյակ հաղարները, վորոնց ձայնը դեռևս ունկընդրում են բանվորական և գյուղացիական ընտանիքների քաղաքականապես հետամնաց անդամները, հիանալի գիտեն, վոր կրոնը—թըմբիր է, ժողովրդի ողիումն է, և նրանք այս սպիռված տարածում են յերկրում՝ ողտվելով ամեն մի առիթից. և՛ յերեխաների ծննդից, և՛ թանգագիներին, մերձավորների մանվանից, և այլն: Յեկեղեցիների հովանու և ադոնգավորական աղոթատների հարկի տակ ապաստարան են գտել համաշխարհային ֆաշիզմի գործակալները, վորոնք մեր կյանքի բոլոր ընադավառներում վնասարարություն են կաղմակերպում. լրտեսներն զբաղվում են տեղորիստական գործունեյությունամբ՝ սոցիալիստական յերկրի լավագույն մարդկանց դեմ: Վոր ֆաշիզմի գործակալները ԽՍՀՄ-ի հավատացյալ աշխատավորների կրոնականությունն ամեն կերպ ողտագործում են սոցիալիզմի, Խորհուրդների և կոմունիստական կուսակցության դեմ, այս մասին վկայում են բաղմաթիվ փաստեր: Ժողովրդի թշնամիները, վնասարար տրոցկիստներն ու բուխարինականները, վորպեսզի սոցիալիստական շինարարություն իր կարևորագույն մասերում խափանեն, գործադրում են ամենանողկալի միջոցները, հաճախ ամեն գույնի յեկեղեցականների հետ միացած գործելով:

Ավելի շատ հեղափոխական զգոնություն: Աշխատավորների մեծ ուսուցիչ Կարլ Մարքսն ասում էր. «Կրոնի՝ վորպես ժողովրդի խորուսիկ յերջանկության վոչնչացումը, նրա իրական յերջանկության պահանջն է»¹⁾:

Այս իրական յերջանկությունն աշխատավորները կենինի—Ստալինի կոմունիստական կուսակցության զեկավարությունամբ նվաճել են մեր յերկրում՝ շահագործողների, կապիտալի դեմ մղած հեղափոխական պայքարում:

Ընկեր Ստալինը Խորհուրդների VII Սրտակարգ Համագումարում Սահմանադրության նախագծի մասին արտասանած իր ճառի մեջ այսպես խոսեց հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրի Սահմանադրության մասին. «Դա կը լինի մի պատմական փաստա-

¹⁾ Կ. Մարքս—Իրավունքի հեղեյան փիլիսոփայության քննադատությունը: Յերկ. հատ. Ա, էջ 399:

025
Թուղթ, վորը պարզ ու սեղմ, համարյա արձանագրական վոճով,
կը խոսի ԽՍՀՄ-ում սոցիալիզմի տարած հաղթության փաս-
տերի մասին, կապիտալիստական ստրկությունից ԽՍՀՄ-ի աշ-
խատավորների ազատագրման փառսերի մասին, ԽՍՀՄ-ում ծա-
վալուն, մինչև վերջը հետևողական դեմոկրատիայի հաղթու-
թյան փաստերի մասին:

Դա կը լինի մի փաստաթուղթ, վորը կը վկայի, թե ոյն,
ինչի մասին յերազել են և շարունակում են յերազել միլիոնա-
վոր ազնիվ մարդիկ կապիտալիստական յերկրներում,—արդե՞ն
երականացվել և ԽՍՀՄ-ում¹⁾:

Մեր սոցիալիստական հայրենիքի 170 միլիոնանոց հզօր
ժողովուրդը վոչնչացնելով կապիտալիզմը, շարունակ և իր վրա-
յից նաև կրօնի—աշխատավորների հոգևոր ճնշման գործիքի շղ-
թաները:

¹⁾ Ի. Վ. Մաալին—Ձեռնարկ ԽՍՀ Միության Մահմանադրության նա-
խագծի մասին: Կուսկրաւ, 1936, էջ 50:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0160446

ԳԻՆԸ 40 ԿՈՊ.

ՎԱ. ՏԱՐԱԲՅԱՆՈՎ

Религия—опиум народа

ГИЗ АРМ. ССР